

Svenska Jägareförbundet

75
ÅR

*i allmänhetens tjänst
för det vilda*

75 ÅR I ALLMÄNHETENS TJÄNST FÖR DET VILDA

© SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET 2013

WWW.JAGAREFORBUNDET.SE

Redaktion: Åke Granström, Ulf Johansson,
Christer Carlsson och Malou Kjellsson.

Text: Gunnar Johansson, Bernt Karlsson,
Jonas Kindberg, Anja Kjellsson, JO Pettersson,
Bo Sköld, Björn Sprängare och Bo Thelander.

Foto omslag: Kenneth Johansson och Malou Kjellsson
Foto baksida: Kenneth Johansson

Grafisk form och layout:
Malou Kjellsson, www.maloukmedia.se

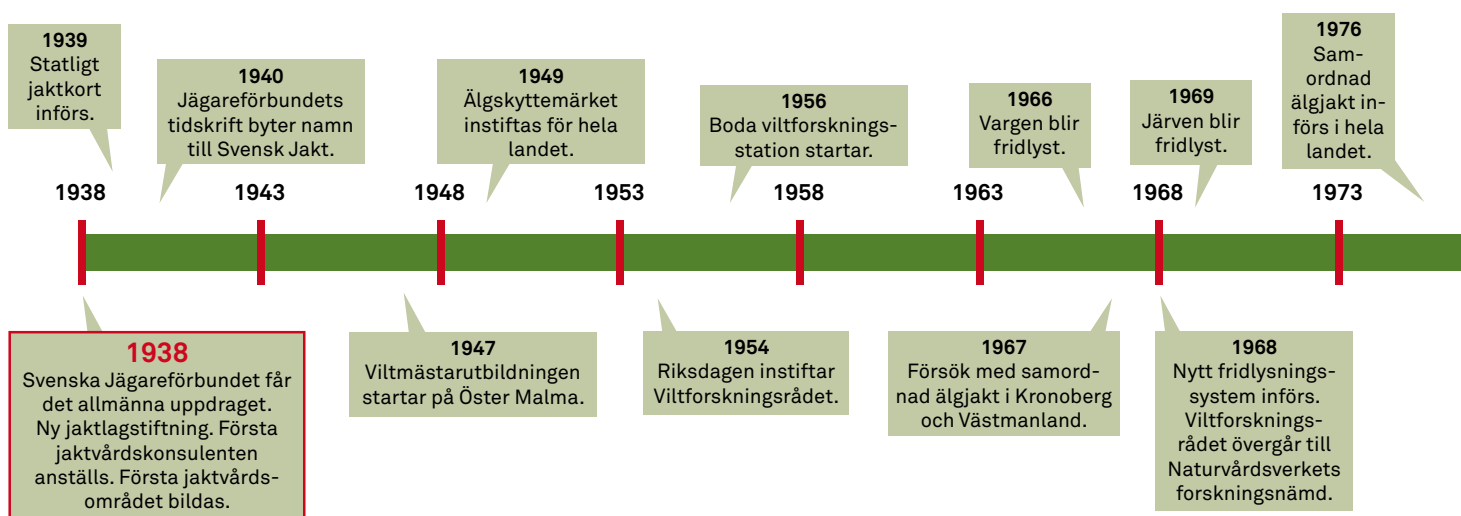
Tryck: CO-print i EU, www.co-print.se

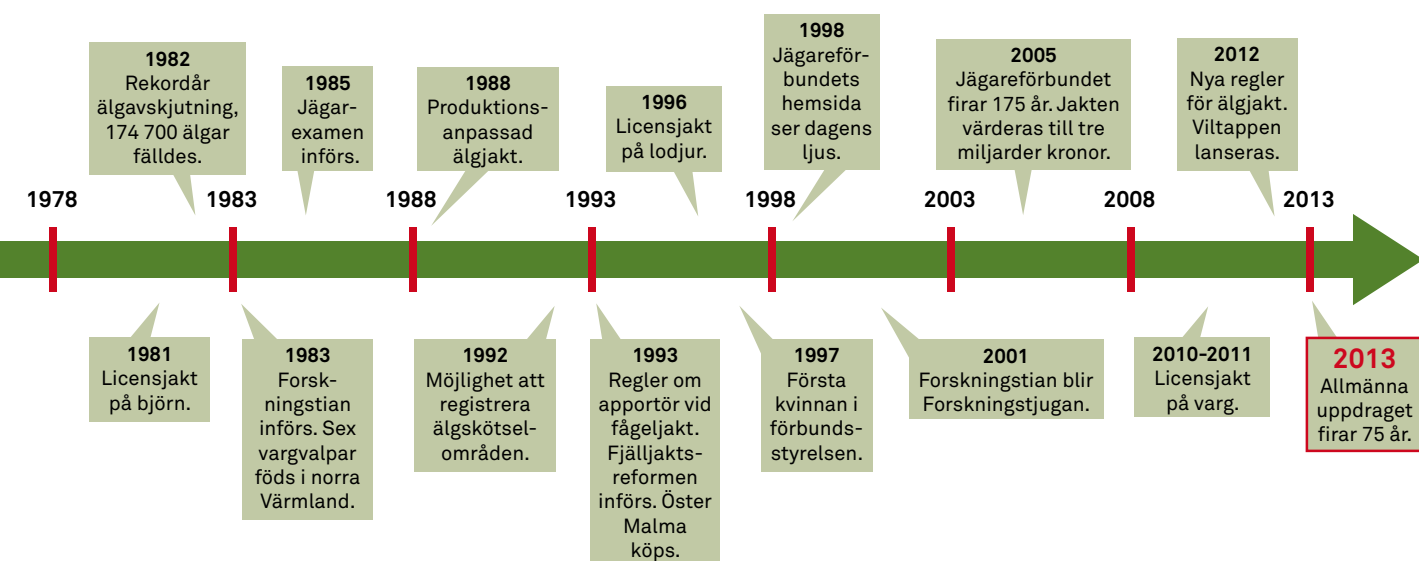
Svenska Jägareförbundet

75
ÅR

*i allmänhetens tjänst
för det vilda*

INLEDNING

Den bok du håller i handen beskriver utvecklingen av ett uppdrag som Svenska Jägareförbundet har ansvarat för i 75 år. Det kallas för det allmänna uppdraget.

Jägarna betalar statligt jaktkort, avgiften går till Viltvårdsfonden, som i sin tur bland annat finansierar det allmänna uppdraget. En unik konstruktion, som fortfarande fungerar väl.

Boken är en berättelse om den svenska viltvården och jaktens utveckling i modern tid. Det är en lång, och ibland mödosam tidsresa, som beskrivs. Många motstridiga intressen ska förenas. Resultatet är dock framgångsrikt – vi har idag viltstammar utan motstycke i historien.

Det här är också berättelsen om ett förbund, Svenska Jägareförbundet, som under alla år har haft en ledande roll i att utveckla och förbättra förutsättningarna för jakt- och viltvård. Jakt har en stark acceptans hos den svenska befolkningen, mycket tack vare de insatser som gjorts av Jägareförbundet.

Svenska Jägareförbundets medlemmar är en stor tillgång av ideella krafter, som tack vare det allmänna uppdraget kan mobiliseras och på ett mycket kostnadseffektivt sätt lösa uppgifter i samhällets tjänst. Utbildning, information, eftersöksverksamhet och viltövervakning är några exempel. Det skapar en stor trovärdighet för jägarkåren och för förbundet.

Trovärdigheten bottnar också i den starka tradition, som den svenska jakten är och som går långt tillbaka i tiden. Jakten är en del av vårt kulturarv och jägarna en del i en folkrörelse. Det är något som vi alla har anledning att vara stolta över.

För alla jaktintresserade är denna skrift en förnämlig och lättillgänglig sammanfattning av jakt- och viltvårdens utveckling under de gångna 75 åren, som också ger oss bakgrunden till hur vi bedriver jakten idag.

BJÖRN SPRÄNGARE

Ordförande i Svenska Jägareförbundet

INNEHÅLL

FÖRORD sid 7

Svenska Jägareförbundets ordförande Björn Sprängare har ordet.

ETT HISTORISKT HANDSLAG sid 10

Svenska Jägareförbundets moderna historia börjar 1938. Den nya jaktlagstiftning som då antogs av riksdagen innebar att förbundet anförtroddes att leda jakt- och viltvårdsarbetet i hela Sverige, det så kallade allmänna uppdraget.

DE FÖRSTA 100 ÅREN sid 14

Svenska Jägareförbundets allmänna uppdrag kom till 1938, men vid den tidpunkten hade Svenska Jägareförbundet redan funnits till i över 100 år.

JAKTEN REFORMERAS sid 16

Bakom den nya jaktlagen med sina tio följdförfattningar, som antogs av riksdagen den 3 juni 1938, låg ett mångårigt och omfattande arbete. Upprinnelsen till det hela var två motioner framlagda vid 1931 års riksdag.

ÄNTLIGEN JAKTVÅRDSAVGIFT! sid 18

Ingen jaktfråga torde ha dragits i sådan långbänk som införandet av en statlig jaktvårdsavgift, men i 1938 års jaktlagstiftning fanns den äntligen med. Det hade tagit den organiserade jägarkåren nästan hundra år att nå dit.

SÅ FUNGERAR DET ALLMÄNNA UPPDRAGET sid 24

Alla som jagar i Sverige ska betala statligt jaktkort, den så kallade viltvårdsavgiften.

JAKTVÅRDSKONSULENTER - EN HELT NY YRKESGRUPP sid 26

Svenska Jägareförbundet hade fått statsmakternas uppdrag att leda vården av det vilda. Det skulle ske genom konsulentverksamhet. En helt ny yrkesgrupp kom att introduceras i det svenska samhället.

"SKJUTER INTE JAG SÅ SKJUTER GRANNEN" sid 30

Grunden för all jaktutövning är själva jaktmarken och dess förmåga att producera vilt. Viltets krav på mat, skydd och vatten tillgodoses dock sällan inom en och samma fastighet. I synnerhet inte om den är liten.

JÄGARUTBILDNINGEN – EN AV HÖRNSTENARNA sid 34

Utbildning av jägare har varit en av hörnstenarna i Svenska Jägareförbundets verksamhet. En välutbildad jägarkår är också förutsättningen för att jakten ska kunna behålla sin position som landets bäst skötta utomhusverksamhet.

TID FÖR JAKT sid 40

Vilka viltarter jägarna får jaga och under vilken tid på året de får jagas är naturligtvis centrala frågor inom det som kallas verksamhetsområde Praktisk jakt och viltförvaltning i det allmänna uppdraget.

JAKT KRÄVER TRÄNING sid 46

Ingen jakt, vare sig med kula eller hagel, kan bedrivas helt utan risk för skadskjutning. För att minimera riskerna för skadskjutning arbetar Svenska Jägareförbundet ständigt med utbildning och information för jaktledare och jägare.

VÅRT VIKTIGASTE VILT sid 48

Utan älgen skulle Jägarsverige om inte stanna, så i varje fall kraftigt bromsa in. Älgen är ett viktigt symbolvilt, inte bara för Svenska Jägareförbundet, utan också för riket Sverige.

DEN VIKTIGA FORSKNINGEN sid 54

Den svenska viltforskningens historia sammanfaller i hög grad med Svenska Jägareförbundets. Bland de män som startade Jägareförbundet fanns bland annat dåtidens främsta biologer och veterinärer. Fokus riktades främst mot jakttider och illegal jakt, men man insåg också behovet av kunskaper om viltets levnadsförhållanden, klimatpåverkan och hälsotillstånd.

JÄGARNA VAKAR ÖVER VILTET sid 58

Svenska Jägareförbundet har bedrivit viltövervakning som ett uppdrag sedan 1939. Själva namnet Viltövervakning kom visserligen långt senare, men redan från början har metodiken för insamling av data byggt på rapportering från jaktlag, jaktklubbar och viltvårdsområden.

HUNDEN I CENTRUM sid 64

Hunden har alltid varit central i den svenska jaktutövningen, och därmed också fått stor betydelse i Svenska Jägareförbundets arbete och i det allmänna uppdraget.

OM JAKTEN GÅR FEL sid 69

Jakt kräver omdöme och förberedelser, men ibland går det fel ändå. God beredskap för eftersök av skadat vilt är en viktig del i jaktutövandet. Här har hunden en central roll.

VILTET OCH TRAFIKEN sid 72

När allmänna uppdraget blev till 1938 var problemet med vilt och trafik inte så stort. Detta har ändrats radikalt och numera är Vilt och trafik ett eget verksamhetsområde inom det allmänna uppdraget. Målet är bland annat att minska lidandet för trafikskadat vilt genom att tillhandahålla kompetenta eftersöksekipage.

DE STORA ROVDJUREN sid 74

En sak är säker, de stora rovdjuren engagerar! Varg, björn, lodjur och järv. Få djurarter sätter känslorna i svallning som dessa rovdjur - i synnerhet gäller det vargen. En annan sak är också säker, det går bra för de stora rovdjuren. Stammarna ökar, år för år.

MÄNNISKAN OCH JAKTEN sid 78

Kunskap om vilt och jakt räcker inte för en framgångsrik viltförvaltning, människors attityder och beteenden spelar också stor roll. Detta har naturligtvis varit en grundbult för Svenska Jägareförbundet och det allmänna uppdraget under alla år.

KVINNOR I JAKTEN sid 82

Jakten har i ett historiskt perspektiv varit klart mansdominerad. I allmänna uppdraget finns dock sedan ett antal år ett generellt mål om att "andelen kvinnor ökar såväl i jägarkåren som i ledande position på alla nivåer inom förbundet."

ALLMÄNNA UPPDRAGET I FRAMTIDEN sid 84

ETT HISTORISKT HANDSLAG

Svenska Jägareförbundets moderna historia börjar 1938. Den nya jaktlagstiftning som då antogs av riksdagen innebar att förbundet anförtroddes att leda jakt- och viltvårdsarbetet i hela Sverige, det så kallade allmänna uppdraget.

AV BERNT KARLSSON

Ansvarskännande jägare hade under lång tid och med stor oro sett den tilltagande misshushållningen med Sveriges viltstammar.

Det miserabla tillståndet har i historieböckerna ofta skylts på Gustaf III:s förordning från den 21 februari 1789, då bönderna fick jakträtt på egen mark. Innan hade jakten, ända sedan Gustaf Vasas troninträde, varit ett privilegium för de frälse stånden.

Gustaf III:s förordning var förvisso en stor, och inte minst politiskt viktig, reform. Dess betydelse för viltstammarna ska dock inte överskattas. Dels berörde reformen i huvudsak bara södra Sverige, jakten i Norrland och Finland hade också innan 1789 varit fri. Dels har historisk forskning visat att viltstammarna redan var stadda i ned-

FOTO: JAN HENRICSON

gång, bland annat på grund av adelns och inte minst kungahusets överdrivna jagande. För Vasakungarna var jakten ett näringsfång som bedrevs av särskilt anställda "djurskyttar".

Befolkningstillväxten och den ökade uppodlingen betydde sannolikt långt mer för viltets tillbakagång. Det var en utveckling som ledde till ökat jakttryck och minskat livsrum för det vilda. Processen var särskilt märkbar under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet.

Ett outtömligt skafferi

Stora delar av Sveriges befolkning bodde vid den tiden på landsbygden. Den rådande tidsandan inrymde ett synsätt på naturen som ett outtömligt skafferi. Brukbara vapen hade blivit var mans egendom och de jakträttsliga förhållandena var oklara. Det jagades, något överdrivet, var som helst och när som helst.

Det enda som egentligen begränsade jaktens omfattning var att viltet inte räckte till. Älg och rådjur var misskötta viltarter i liten stam och tjuvjakten florerade.

I början på 1930-talet hade det till slut börjat gå upp för politikerna att förhållandena på jaktens område inte var tillfredsställande. En utredning kom därför till stånd. Den leddes av hovrättsrådet Gustaf Adolf Bouveng. Resultatet blev en helt ny och genomgripande jaktlagstiftning.

Många jägare gick och väntade på en bättre tingens ordning. Jaktvårdsidéerna behövde spridas, men bristen på pengar lade hinder i vägen. Förslag om en obligatorisk jaktvårdsavgift hade framförts upprepade gånger och under lång tid, men utan att få statsmaktens gehör. Det skulle emellertid ske en förändring.

I början på 1930-talet hade det börjat gå upp för politikerna att förhållandena på jaktens område inte var tillfredsställande. En utredning kom därför till stånd. Den leddes av hovrättsrådet Gustaf Adolf Bouveng. Resultatet blev en helt ny och genomgripande jaktlagstiftning.

En bärande tanke i den nya jaktlagstiftningen var att upplysning och rådgivning i jakt- och viltvård skulle ske genom anställda tjänstemän. Ett rikstäckande nät av så kallade jaktvårdskonsulenter skulle skapas. Den föreslagna verksamheten skulle ledas av Svenska Jägareförbundet och verksamheten skulle finansieras av jägarna själva genom en årlig avgift till en jaktvårdsfond.

Ville ha statlig myndighet

Utredningsmannen Gustaf Adolf Bouveng hade tänkt sig att omvandla Svenska Jägareförbundet till en statlig myndighet, eller i varje fall en institution av statlig karaktär. Det gick dock inte departementet med på.

Jordbruksminister var ledaren för dåvarande bondeförbundet, Axel Pehrsson-Bramstorp. Han ville hellre ge Jägareförbundet förtroendet att leda jaktvårdsarbetet och för att fullgöra uppdraget skulle medel ur jaktvårdsfonden finnas till förbundets förfogande.

Antagligen såg Pehrsson-Bramstorp mera praktiskt och ekonomiskt på saken än Bouveng och räknade ut att en sådan konstruktion skulle vara långt mera kostnadseffektiv. Om Jägareförbundet fick ansvaret att leda jakt- och viltvårdsarbetet skulle det allmänna även kunna dra fördel av alla frivilliga, ideella insatser ute i Jägar Sverige, vilket Pehrsson-Bramstorp bedömde vara en förutsättning för att nå det gemensamma målet om en bättre vilthushållning.

Så blev det också.

Ett historiskt handslag med statsmakterna hade fattats.

Krav på återkoppling

Jakten fick Domänverket som tillsynsmyndighet (från och med 1967 Naturvårdsverket).

Det förtroende Svenska Jägareförbundet erhållit ställde dock krav på någon form av återkoppling.

En stor omorganisation följde nästa gång jakten utreddes. Det var 1949. Förbundets årsmöte ersattes då av en kongress vart tredje år, där endast länsjaktvårdsföreningarnas ombud hade rösträtt. Antalet ombud bestämdes av antalet fullbetalande, enskilda medlemmar i respektive förening.

Den gamla styrelsen ersattes av en överstyrelse, där regeringen utsåg ordförande och ytterligare en ledamot. Det gamla arbetsutskottet byttes mot en förbundsstyrelse med samma ordförande som i överstyrelsen och med två ledamöter från vardera norra, mellersta och södra Sverige.

Regeringens ledamot, som skulle bevaka jaktvårdsmedlens användning, drogs in. Istället utsåg regeringen revisor i förbundet.

”Om Jägareförbundet fick ansvaret att leda jakt- och viltvårdsarbetet skulle det allmänna även kunna dra fördel av alla frivilliga, ideella insatser ute i Jägarsverige, vilket Pehrsson-Bramstorp bedömde vara en förutsättning för att nå det gemensamma målet om en bättre vilthushållning.”

Sedan det allmänna genom dessa organisatoriska förändringar fått ökat inflytande förordade 1949 års jaktutredning att ledningen av jaktvårdsarbetet även i fortsättningen skulle anförtros åt Jägareförbundet och dess lokalavdelningar.

Konstruktionen med det så kallade allmänna uppdraget har allt sedan dess varit ett framgångsrikt koncept, som bestått även senare granskningar och förnyats i olika omgångar.

Ett exempel var Jaktens villkor, en utredning om vissa jaktfrågor (1997) där utredaren tyckte att Jägareförbundet inte ensamt skulle svara för att leda den praktiska viltvården och jakten.

Regeringen delade dock inte utredarens uppfattning utan slog fast att uppdraget borde behållas och utvecklas.

Emmervalls utredning

Ett annat exempel var 2004 då regeringen valde att bara betala ut halva anslaget, 22,5 miljoner kronor, i avvaktan på Madeleine Emmervalls utredning om vad allmänna uppdraget skulle bestå i.

Jägareförbundets anslag hade de närmast föregående åren uppgått till 45 miljoner kronor per år. Madeleine Emmervalls utredning kom fram till att förbundets uppgifter krävde ett årligt anslag på motsvarande belopp.

Trots det erhöll Jägareförbundet för andra halvåret bara ytterligare 21 miljoner kronor, alltså sammanlagt 43,5 miljoner kronor. Anslaget, som inte räknats upp under sex år, hade därmed urgröpts med ytterligare 1,5 miljoner kronor.

Utredaren Gustaf Adolf Bouveng tänkte omvandla Svenska Jägareförbundet till en statlig myndighet. Så blev det inte. Jordbruksminister vid den här tiden var ledaren för dåvarande bondeförbundet, Axel Pehrsson-Bramstorp (bilden). Han ville hellre ge Jägareförbundet förtroendet att leda jaktvårdsarbetet och för att fullgöra uppdraget skulle medel ur jaktvårdsfonden finnas till förbundets förfogande.

FOTO: SÖREN HOFFMAN SH

”Att upprätthålla jagtyrkets anseende, befrämja jagtens ändamålsenliga utövning, att samla sådana rön och facta som kunna bidraga till den zoologiska vetenskapens framsteg, samt att sprida och allmängöra sådana upplysningar, som i ett eller annat avseende leda till jagtväsendets fördel samt till dess idkares undervisning och nöje”.

Svenska Jägareförbundets syftesmål från 1830

DE FÖRSTA HUNDRA ÅREN

Överståthållare och överhovjägmästare Jacob Wilhelm Sprengtporten blev Svenska Jägareförbundets första ordförande.

Svenska Jägareförbundets allmänna uppdrag kom till 1938, men vid den tidpunkten hade Svenska Jägareförbundet redan funnits till i över 100 år.

AV BERNT KARLSSON

De kallades sig för ”Stockholms jaktälskare”, de sammanlagt 39 prominenta herrar ur stadens övre samhällsskikt som den 3 april 1830 beslutade bilda Svenska Jägareförbundet.

Mötet skedde hos gelbgjutarmästaren A L Herndahl på fastigheten Stenbrottet söder om Solna kyrka. De närvarande hade egentligen samlats för en parentation över den nyligen avlidne hovjägmästaren J L von Greiff, men mötet blev samtidigt starten för Jägareförbundet.

Bergsrådet Carl Magnus af Robson beskrivs som initiativtagare. Han höll också det anförande som föregick förslaget att bilda ett centralt och sammanhållande jägareförbund:

”... saken är så till sägandes mogen, att en stiftelse af mera vetenskaplig syftning skulle inom Hufwudstaden inrättas med utgreningar i alla Rikets Landskaper.”

Jaktföreningar fanns redan på flera håll, bland annat i Norrbotten, Gästrikland, Närke och Värmland. Carl Magnus af Robson hade dock inga svårigheter att få gehör för sitt förslag. Vad som fattades var bara en förbundsordförande, en galjonsfigur med goda kontakter i maktens korridorer.

En av rikets herrar

En kommitté utsågs för att sköta rekryteringen av denne man, för jakt var vid den här tiden en manlig sysselsättning. Kommittén bestod av professor Sven Nilsson, tidens utan jämförelse främste zoolog. Den andre i sällskapet var just Carl Magnus af Robson. Trion kompletterades med banco-kommissarien B von Hofsten.

Pusselbitarna föll snabbt på plats, vilket tyder på ytterst goda förberedelser. Valberedningen uppvaltade överståthållaren och överhovjägmästaren Jacob Wilhelm Sprengtporten, som ställde sig positiv till att bli kommitténs ordförande.

Redan 12 april kallade Sprengtporten till ett sammanträde för att förbereda Jägareförbundets första årsmöte.

Jacob Wilhelm Sprengtporten var välrenommerad. Han var en högt rankad officer, hade gjort karriär inom hovet och stod högt i gunst hos kung Carl XIV Johan. Han var redan välkänd i jägarkretsar eftersom han var överhovjägmästare, under vilken rikets Jägeristat sorterade (Jägeristaten skötte kronans skogar, närmast en föregångare till Domänverket). Två år innan Jägareförbundets bildande hade Sprengtporten också blivit chef för det nyinrättade skogsinstitutet. Han var alltså en man med en reell, politisk maktposition och räknades till en av "rikets herrar".

Årsmötet hölls på börssalen den 21 april. Efter överläggning antogs förbundets stadgar, som i allt väsentligt bar professor Sven Nilssons signum. Mötet avslutades med att Jacob Wilhelm Sprengtporten valdes till förbundets förste ordförande. Till vice ordförande valdes af Robson, I E Blom till kassaförvaltare och von Hofsten till sekreterare. Svenska Jägareförbundet var nu officiellt bildat och deltagarna skingrades i vårkvällen.

Tidskrift för jägare och naturforskare

Entusiasmen var inledningsvis stor. Sven Nilsson lade grunden till förbundets första tidskrift. Den hette "Tidskrift för jägare och naturforskare" och utkom med sitt första nummer 1832. På grund av förflyttning till Lund överlämnade Sven Nilsson redaktörskapet till professor B F Fries och prost C U Ekström.

Att för en liten, ideell organisation hålla liv i en tidning blev av ekonomiska skäl en övermäktig uppgift. Efter bara tre år fick tidningen läggas ner. Utan medlemsorgan var det också svårt att fullfölja de höga ambitionerna om att förmedla rapporter om tillståndet för viltet och sprida nya kunskaper inom zoologins område. Det skulle också dröja 29 år innan man vågade sig på ett nytt försök.

Under 1800-talet gjorde Jägareförbundet knappast något större väsen av sig. Verksamheten inskränktes i stort sett till ett årsmöte och därtill hörande skjutövningar. Till och från gjordes försök att bredda verksamheten genom att bilda och ansluta nya avdelningar ute i landet, men arbetet gick trögt och medlemsantalet var lågt.

När första numret av Jägareförbundets nya tidskrift kom 1863 lockade den bara 2 000 prenumeranter. Det var ändå bättre än väntat och sedan dess har förbundets tidskrift kommit ut i obruten följd.

Luft under vingarna

Det var först i slutet på 1800-talet som man kan säga att Svenska Jägareförbundet började få lite luft under vingarna. Jaktvårdsföreningar anslutna till förbundet hade då bildats i hela landet och när prins Gustav blev Jägareförbundets ordförande år 1900 fick man också hjälp av lite kunglig fägring.

När prinsen sju år senare kröntes som kung Gustav V ersattes han av Prins Wilhelm, som betjänade uppdraget ända fram till 1928. Gustaf V iklädde sig istället rollen som förbundets höge beskyddare, en tradition som ännu lever kvar inom kungahuset.

Vid Jägareförbundets 100-årsjubileum 1930 var dock medlemsantalet fortfarande inte högre än 9 800. Det skulle dröja ytterligare åtta år innan det började hända saker, men då hände det desto mer.

Professor Sven Nilsson var när Jägareförbundets bildades tidens utan jämförelse främste zoolog. Han satt i kommittén som letade fram förbundets förste ordförande och lade också grunden till förbundets första tidskrift.

JAKTEN REFORMERAS

”Jakt må ej bedrivas så att villebrådet tillfogas onödigt lidande. Den som sårat villebrådet åligger att vidtaga erforderliga åtgärder för dess uppsparande och dödande.”

Bakom den nya jaktlagen med sina tio följdförfattningar, som antogs av riksdagen den 3 juni 1938, låg ett mångårigt och omfattande arbete. Upprinnelsen till det hela var två motioner framlagda vid 1931 års riksdag.

AV BERNT KARLSSON

I den ena motionen föreslogs en förutsättningslös utredning för att reformera jaktlagstiftningen. Den andra motionen byggde på en tidigare framställning från Jägareförbundet som gick ut på att införa en särskild jaktvårdsavgift för att kunna utveckla jaktvårdsarbetet.

Jordbruksutskottet delade motionärernas uppfattning om att förhållandena på jaktens och jaktvårdens område inte var tillfredsställande och föreslog därför en utredning om ny lagstiftning. Riksdagen gick på utskottets linje och på förslag av jordbruksminister Per Edvin Sköld sjösatte regeringen följande år en sådan utredning.

Till utredningsman utsågs först generaldirektör S Ribbing. Denne avled emellertid i slutet av 1934 utan att ha hunnit fullgöra sitt uppdrag. I februari 1935 fick därför hovrättsrådet Gustav Adolf Bouveng ta över utredningsuppdraget. Vid sin sida fick han fyra sakkunniga: godsägaren Carl Bennet, professor Gustaf Lundberg, redaktör Bernhard Näsgård och riksdagsman Nils Olsson.

Nu började det hända saker.

Redan efter bara ett och ett halvt år, den 30 september 1936, lade Bouveng fram resultatet av sin utredning. Den innebar en genomgripande förändring och modernisering av jaktlagstiftningen.

Jaktvårdsbegreppet blev centralt

Efter remissbehandling och smärre justeringar förädlades Bouvengs utredning till en proposition som antogs av riksdagen den 3 juni 1938. Förslaget skulle egentligen ha förelagts 1937 års riksdag men försenades ett helt år. Enligt uppgift på grund av att det inte hunnit behandlas av lagrådet.

Gustav Adolf Bouveng hade gjort ett gott arbete. Han hade lyssnat på sakkunniga och utnyttjat remissinstitutet. Han hade dessutom haft möjlighet att snegla både mot Danmark, Finland och inte minst den växande stormakten Tyskland. Länder som bara några år tidigare reformerat sin jaktlagstiftning.

Den nya jaktlagstiftningen fäste stor vikt på hur jägaren bedrev sin jakt. Jaktvårdsbegreppet fick en central ställning. Portalparagrafen i den nya jaktstadgan känns säkert också igen:

”Jakt må ej bedrivas så att villebrådet tillfogas onödigt lidande. Den som sårat villebrådet åligger att vidtaga erforderliga åtgärder för dess uppsparande och dödande.”

Den nya jaktstadgan gjorde i princip rent hus med alla gamla och säkerligen plågsamma fångstmetoder. Den tidigare rätten att jaga

varg, järv och räv med gift togs bort. Gift fick nu bara användas för att döda kråkor och skator och det enda tillåtna giftämnet var fosfor. Strykninet utmönstrades.

Även saxfångsten förbjöds, men inte totalt. Varg, järv, säl fick fortfarande fångas med sax och vid fiskodlingar även utter. I de fyra nordligaste länen fick dessutom länsstyrelserna rätt att ge tillstånd för saxfångst av räv samt smärre pälsbärande djur.

Anledningen var att statsmakterna uttryckt en önskan om att i möjligaste mån undvika sådana bestämmelser som försvårade jaktutövningen för de som bodde i de nordliga länen och var beroende av jakten för sin försörjning. Av samma skäl blev snarfångsten kvar ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt ovan skyddsskogsgränsen i Jämtlands län.

En nyhet var förbudet att vid jakt efter älg använda slätborrat gevär. Här ansågs det dock nödvändigt med en övergångstid för att jägarna skulle hinna skaffa sig andra vapen. Förbudet trädde därför inte i kraft förrän 1 juli 1940. Förbudet att vid jakt efter älg eller hjort använda helmantlad kula började däremot gälla omedelbart.

Andra bestämmelser i 1938 års jaktstadga, som hängt med fram till våra dagar, är förbudet att gillra vapen och att använda ljudämpare samt förbudet att använda hagelvapen av större kaliber än tolv och som medger laddning med mer än två skott. Även förbudet att jaga från motorfordon kom till nu.

Skottpengar av allmänna medel

En underavdelning av jaktstadgan tog upp bestämmelser om skottpengar av allmänna medel. Den som dödade en varg eller järv erhöll 100 respektive 20 kronor, vilket innebar en fördubbling av skottpengen i jämfört med den gamla jaktstadgan.

Beträffande säl gällde fortfarande kungörelsen av den 8 juni 1928, ändrad den 22 september 1933, enligt vilken för varje ”i de Sverige omgivande haven av svensk undersåte dödad säl” utgick en belöning på tio kronor.

Gustav Adolf Bouveng har kallats för den moderna jaktlagstiftningens fader och 1938 års jaktlagstiftning blev hans stora, grundläggande arbete. Han lyckades också med konststycket att i stort sett vinna både myndigheternas och jägarnas stöd.

Bouvengs juridiska och jaktliga kompetens togs även tillvara vid senare tillfällen och han återkom som lagstiftare även i 1949 års jaktutredning. Ett jättearbete som inte blev klart förrän 1966.

Saxfångst, säljakt och snarfångst var några av de saker som togs upp i den nya jaktlagstiftningen.

FOTO: BERNT KARLSSON

”Hvad jakträttighet beträffar, synes i hög grad billigt, att var och en, som vill jakt utöva, borde därför erlägga en avgift till staten och att i sådant avseende kunde stadgas.”

ÄNTLIGEN JAKTVÅRDSAVGIFT!

Herman Falk är mest känd som rovdjursjägare, men redan 1863 presenterade han ett förslag till ny jaktstadga med en jaktavgift som första punkt.

Ingen jaktfråga torde ha dragits i sådan långbänk som införandet av en statlig jaktvårdsavgift, men i 1938 års jaktlagstiftning fanns den äntligen med. Det hade tagit den organiserade jägarkåren nästan hundra år att nå dit.

AV BERNT KARLSSON

Att införa någon form av jaktvårdsavgift hade varit på tal ända sedan slutet av 1800-talet och framförts upprepade gånger utan att vinna statsmakternas gillande.

Första gången en statlig jaktvårdsavgift kom på tal var 1863. I den första utgåvan av Jägareförbundets nya tidskrift upplät nämligen redaktören Johan Wilhelm Lindblad utrymme åt hovjägmästaren Herman Falk att presentera ett förslag till ny jaktstadga med en jaktavgift som första punkt:

”Hvad jakträttighet beträffar, synes i hög grad billigt, att var och en, som vill jakt utöva, borde därför erlägga en avgift till staten och att i sådant avseende kunde stadgas.”

Herman Falk var inte bara en legendarisk rovdjursjägare. Han engagerade sig också i den allmänna jaktvården. Herman Falk hade 1825 lyckats utverka ett tioårigt förbud mot älgjakt och lyckades också sedan få stopp på den då så förödande vinterjakten på älg.

När det gällde att införa en statlig jaktvårdsavgift gick Herman Falk däremot bet och saken lämnades därhän i 1864 års jaktstadga.

Förnyade ansträngningar

I slutet på 1800-talet tog diskussionen åter fart efter en skrivelse från Uppsala läns jaktvårdsförenings styrelse, som riktade en vädjan till rikets samtliga länsjaktvårdsföreningar att tillsammans med Uppsalaföreningen uppvakta Kungl. Maj:t med framställningar om att få införa en jaktvårdsavgift.

Att Uppsalaföreningen tog initiativet var kanske inte så överraskande. Dess styrelse hyste vid den tiden många mycket framstående företrädare för jakten; bland annat Gustaf Kolthoff, Alfred Hahr och Knut Hamilton.

De olika förslagen underkastades Domänstyrelsens prövning men avstyrktes, vilket också blev Kungl. Maj:ts beslut.

Åren 1912, 1916 och 1922 gjordes förnyade ansträngningar i riktning mot en statlig viltvårdsavgift.

Jaktkort från jaktåret 1946-1947. Jaktkorten fanns av tre slag: sockenkort, länskort och rikskort. Sockenkortet var gult och gällde för jakt inom högst tre till varandra gränsande kommuner, oavsett om de låg inom olika län.

Tanken 1912 var att alla som jagade skulle bära ett särskilt jaktmärke, som i allmänhetens ögon skulle innebära någon slags legitimation och styrka innehav av jaktmark.

Justitierådet Pehr von Seth, som så småningom för övrigt skulle bli Svenska Jägareförbundets ordförande, ansåg att grundtanken visserligen inte behövde överges men att lagstiftningen måste byggas på en bredare och fastare grund.

Pehr von Seth ville omvandla avgiften för jaktmärket till en verklig jaktvårdsavgift, vilket Jägareförbundet upptog som sitt eget förslag och överlämnade till Kungl. Maj:t 1916.

Förslag till förordning 1922

Inom jordbruksdepartementet fanns en grupp sakkunniga som arbetade med att bereda frågor rörande jakt och fiske. Till dessa remitterades alla ärenden som rörde ändringar i gällande jaktlag och olika jaktvårdsfrågor.

Jägareförbundets framställning resulterade 1922 i ett förslag till förordning angående jaktvårdsavgifter, jaktkort och jaktpass. Jaktvårdsavgiften skulle betalas för jakt inom viss kommun, ett landstingsområde eller hela riket. Utländsk undersåte, som det hette, skulle vara pliktig utlösa så kallat jaktpass.

Avgifterna för jakt inom kommun- och landstingsområde skulle samlas i landstingets kassa, avgifterna för jakt inom hela riket tillföras statsverket.

Hur avgifterna skulle användas gav dock förordningen ingen närmare anvisning om annat än att pengarna skulle användas till att främja jaktvården.

Förslaget var i den delen inte färdigtänkt. Det kom heller aldrig att föreläggas riksdagen utan blev vilande.

Arvid Nilsson var skogschef på Hellefors bruk och en eldsjäl i fråga om jaktvårdstanken. Han presenterade redan 1922 ett förslag till en ny jaktvårdsorganisation, det så kallade Hälleforsförslaget, och det kan ses som embryot till 1938 års jaktlagstiftning.

Hälleforsförslaget

Vid den här tiden var Svenska Jägareförbundet en fattig och svagt organiserad sammanslutning med omkring 10 000 medlemmar. Dessa var fördelade på 31 lokalavdelningar ute i landet, där jaktvårdstanken bars fram av eldsjälarna. En av dessa var Arvid Nilsson, skogschef på Hellefors bruk.

Arvid Nilsson presenterade 1922 en ny, sammanhållen jaktvårdsorganisation byggd på demokratisk grund i det så kallade Hälleforsförslaget. Den bärande idén var att jakt skulle vara förenat med en kostnad, som skulle utgå i form av en obligatorisk jaktvårdsavgift. Alla som löste jaktkort skulle automatiskt bli röstberättigade medlemmar i hemortens jaktvårdsförening.

Domänstyrelsen anslöt sig till förslaget och utarbetade 1925 även allmänna grunder för dess genomförande.

Trots allmän tillstyrkan blev även Arvid Nilssons förslag liggande, men hans idéer måste ändå i historiens ljus betraktas som embryot till 1938 års jaktlagstiftning.

Föråldrad jaktlagstiftning

Nu hade mycket samlats på hög i regeringskansliet. Jaktlagstiftningen från 1912 hade egentligen bara lappats och lagats och gällde fortfarande i sina grunddrag. Mycket kändes föråldrat och den nya tiden pockade på lösningar.

Riksdagen hade redan 1931 begärt att Kungl. Maj:t skulle tillsätta en utredning om en ny jaktlagstiftning. Någon sådan kom dock inte till stånd förrän 1933 och det var först året efter, när hovrättsrådet Gustaf Adolf Bouveng tog över utredningen efter avlidne generaldirektören S Ribbing, som det började hända saker.

Det hette visserligen att utredningen skulle bedrivas förutsättningslöst, men Bouveng hade ändå vissa direktiv. Behovet av anslag ur allmänna medel, som kunde användas till förbättrad jaktvård, skulle nog undersökas.

Om det visade sig att sådana medel inte stod till buds, skulle det undersökas om medel kunde fås genom att ta ut en så kallad jaktvårdsavgift.

Sådan avgift borde emellertid enligt dåvarande jordbruksminister Per Edvin Sköld uttas ”i sådan form som i görligaste mån lämnade den enskilde jordägarens jakträtt okränkta”.

Så kom det också att bli, i alla fall till att börja med.

Jaktvårdsavgift införs

Bouveng var inte färdig med sin utredning förrän 1936, då han presenterade ett författningsförslag till ny jaktlag och ny jaktstadga för regeringen.

Det centrala i förslaget var införandet av en jaktvårdsavgift. De som jagade skulle själva bidra till att anskaffa medel till en jaktvårdsfond med vars hjälp man skulle bygga upp en rikstäckande konsulentverksamhet för upplysning och rådgivning i allt som rörde jakt och viltvård.

Alla jägare behövde dock inte betala jaktvårdsavgift. Markägare och jordbruksarrendatorer var från början befriade från denna skyldighet, så länge de endast jagade på mark som de själva ägde eller hade rätt att bruka. Eller som det kom att stå i jaktlagen:

”Den som vill utöva jakt på annan mark än den han äger eller till vilken han ha viss bruksrätt vare pliktig att erlægga jaktvårdsavgift.”

I den följande remissbehandlingen fick även Jägareförbundet tillfälle att avge ett utlåtande. Det var överlag positivt; dock beklagade förbundet livligt att dess eget förslag om en obligatorisk jaktvårdsavgift för alla jagande inte hade följts.

Förbundet ansåg också att utredningsmannens kalkyl över summan av de jaktvårdsavgifter, som beräknades inflyta, föreföll osäker och beräknad i överkant. Eller som förbundet skrev:

”Det är på denna kalkyls riktighet, som genomförandet av den nya organisationen i stort sett vilar, och för visso hade införandet av en allmän jaktvårdsavgift inneburit ett fastare underlag för säkerställande av det uppsatta målet: en effektiv organisation till fromma för jaktvård och naturskydd.”

Jaktår, ett nytt begrepp

Den föreslagna jaktvårdsavgiften skulle gälla för ett så kallat jaktår, som också det var ett nytt begrepp.

Jaktåret omfattade precis som idag tiden från och med 1 juli ena året till och med 30 juni nästa.

Jaktkortet var av tre slag: sockenkort, länskort och rikskort. Ett sockenkort kostade tre, ett länskort tio och ett rikskort 25 kronor. Sockenkortet gällde för jakt inom högst tre till varandra gränsande kommuner, oavsett om de låg inom olika län.

Utländska jägare skulle lösa så kallat jaktpass.

Jaktkortens färg varierade också allt efter behörighetsgraden. Sockenkortet var gult, länskortet grönt och rikskortet blått. På landsbygden löstes sockenkortet hos den landsfiskal inom vars distrikt alla eller de flesta av de aktuella socknarna var belägna.

Trädde i kraft 1 maj 1939

Precis som idag kunde jaktkortslösaren få intyg om sina vapenlicenser på baksidan av jaktkortet. Vederbörande slapp då besväret att medföra originallicenserna under jakt.

Den nya jaktlagstiftningen klubbades i riksdagen 3 juni 1938 men bestämmelsen om det så kallade statliga jaktkortet trädde av praktiska skäl inte i kraft förrän 1 maj 1939. Det allra första jaktåret kom alltså att omfatta 14 månader.

Det var med spånt intresse som Jägareförbundet följde utvecklingen när jaktvårdsavgiften infördes. Först ut att betala var morkulljägarna. Sedan följde andjägarna och älgjägarna. De flesta betalade. Det gav dåligt anseende att inte betala jaktvårdsavgiften.

FOTO: BERT KARLSSON

Först ut var morkulljägarna

Det var naturligtvis med spånt intresse man från Jägareförbundets sida följde den gradvisa ökningen av jaktvårdsfondens medel. Skulle jaktvårdsavgifterna räcka till för det ändamål de införts?

Först ut att betala jaktvårdsavgift var morkulljägarna. I Sverige bedrevs vid den här tiden vårjakt på sträckande morkullhanar under tiden 16-31 maj. En jakttid som för övrigt gällde ända fram till jaktåret 1958/1959.

Efter morkulljägarna följde andjägarna. Om den senare kategorins offervillighet skrev riks jaktvårds konsulent Harry Hamilton något ironiserande i en krönika senare på hösten samma år:

”Storleken av denna inbetalning synes emellertid visa att ett relativt fåtal jägare numera bedriver andjakt”.

De stora inbetalningarna till jaktvårdsfonden kom som väntat under älgjaktsmånaderna september och oktober. Inom flera län inflöt jaktvårdsavgifter fullt i nivå med utredningsmannen Bouvengs beräkningar.

JAKTVÅRD OCH VILTVÅRD

På grund av svårigheter med att definiera och särskilja begreppen jaktvård och viltvård har jaktvårdsavgiften under senare år fått byta namn till viltvårdsavgift.

Analogt har jaktvårdsfonden bytt namn till viltvårdsfonden.

En liten ordförklaring kan därför vara av nöden:

Med jaktvård menades åtgärder riktade mot jägaren och hans jaktutövning. Exempel på god jaktvård är att inte skjuta på för långa håll, att vid älgjakt fälla kalven före kon och att inte låta sin hund springa lös i skogen före 21 augusti.

Viltvård var åtgärder som riktades mot viltet. Med god viltvård menas att sörja för viltets tillgång till mat, skydd och vatten, sätta upp saltstenar och skapa vilttrivselplatser.

Jakt- och viltvård har i grunden samma mål och är åtgärder som ofta griper in i varandra. I lagen har dock begreppet jaktvård mönst-rats ut och ersatts med viltvård.

Jakt- och viltvård har i grunden samma mål och är åtgärder som ofta griper in i varandra. Exempel på god jaktvård är att inte låta sin hund springa lös i skogen före den 21 augusti. Exempel på god viltvård är att sörja för att viltet har tillgång till mat.

FOTO HUND: OSCAR LINDVALL
FOTO RÅDJUR: KENNETH JOHANSSON

De flesta betalade

Inkomsterna hade beräknats till totalt 700 000 kronor. Av dessa pengar, som i första hand skulle användas till att anställa personal och starta verksamhet, skulle 100 000 kronor tillfalla förbundets kansli. Varje länsjaktvårdsförening skulle erhålla cirka 20 000 kronor. Beräkningarna var, som Jägareförbundet befarat, något för optimistiska. Inte förrän jaktåret 1942-1943, medan andra världskriget rasade som värst, kom man över 700 000-strecket. Det jaktåret löstes 2 257 rikskort, 13 822 länskort, 139 647 sockenkort samt 68 så kallade jaktpass.

I de län där ordningsmakten hade kontrollerat jägarnas innehav av jaktkort visade det sig också att det var förvånansvärt få som inte följt gällande bestämmelser. Det gav nämligen dåligt anseende att skolka från jaktvårdsavgiften.

Systemet med differentierad jaktvårdsavgift dröjde sig kvar länge, men visade sig bli allt mer tungrott. En enhetlig avgift för alla jägare kom i början på 1960-talet. Idag kostar ett jaktkort 300 kronor och antalet jaktkortslösare är 302 392 (2 maj 2013).

SÅ FUNGERAR DET ALLMÄNNA UPPDRAGET

Alla som jagar i Sverige ska betala statligt jaktkort, den så kallade viltvårdsavgiften.

Pengarna från det statliga jaktkortet samlas in av Naturvårdsverket och bildar en fond, den så kallade Viltvårdsfonden. Viltvårdsfonden förvaltas av Kammarkollegiet och regeringen delar varje år ut pengar till organisationer och myndigheter som jobbar med jakt, vilt och naturvård.

Svenska Jägareförbundet söker varje år pengar ur Viltvårdsfonden för sitt arbete med det så kallade allmänna uppdraget för att leda delar av den praktiska jakten och viltvården. Det gäller:

- Övergripande information
- Information om praktisk jakt och förvaltning av viltarter
- Viltövervakning
- Älgförvaltning
- Vilt och trafik
- Yrkesmässig utbildning

Regeringen preciserar varje år vilka verksamheter som ingår i det allmänna uppdraget. För 2013 ska Svenska Jägareförbundet till exempel särskilt prioritera arbetet med att:

- Stödja en ny ekosystembaserad förvaltning av älg
- Stärka den lokalt baserade förvaltningen av vildsvin och hjortar
- Informera om hantering av kött samt vikten av trikinprovtagning av vildsvin och björnar
- Verka för en god etik vid all jakt med hund

Varje anställd på Jägareförbundet rapporterar varje månad de timmar och övriga kostnader man ägnat åt de olika verksamheterna. Rapporterna redovisas årligen till Landsbyggsdepartementet, tillsammans med en redogörelse av hur målen uppfyllts.

Även andra organisationer söker medel ur viltvårdsfonden, till exempel får Naturvårdsverket pengar för att sköta register över jaktkort och jägarexamen samt för finansiering av viltforskning.

FOTO: OSCAR LINDVALL

STATLIGT
JAKTKORT

VILTVÅRDS-
FONDEN

JÄGAREFÖRBUNDETS
ALLMÄNNA UPPDRAG

På Naturvårdsverkets hemsida kan man läsa:

Viltvårdsavgiften ska användas för att främja viltvården eller andra liknande ändamål som är förenliga med syftet med jaktlagen. Vilda däggdjur och fåglar ska enligt lagen vårdas i syfte att bevara landets viltbestånd och främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna. Viltvården avser samtliga arter av däggdjur och fåglar, men viltvårdsavgift betalas bara av den som jagar.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FÖRDELNING UR VILTVÅRDSFONDEN 2012

Svenska Jägareförbundet	(49 600 000)
Jägarnas Riksförbund	(6 195 225)
Naturvårdsverket	(24 250 322)
Polismyndigheter	(15 960 433)
Länsstyrelser	(5 745 264)
Statens Veterinär- medicinska Anstalt	(3 050 000)
Skogsstyrelsen	(704 942)
Svenska Naturskydds- föreningen	(400 000)
Sveriges Lantbruks- universitet	(150 000)

* Pengarna till Polismyndigheterna rör i huvudsak ersättning för eftersök på trafikskadat vilt och kostnaderna faktureras Trafikverket.

JAKTVÅRDSKONSULENTER – EN HELT NY YRKESGRUPP

Olof Knöppel var den allra första jaktvårdskonsulenten. I juni 1938 tillträdde han en kombinerad tjänst i Örebro och Västmanlands län. Under sitt första arbetsår höll Olof Knöppel över hundra föredrag, skrev ett mycket stort antal kortare uppsatser i ämnet jaktvård i ortstidningarna, höll livlig kontakt med lantbrukets organisationer och demonstrerade praktisk jakt- och viltvård på jägarträffar ute i bygderna.

Svenska Jägareförbundet hade fått statsmakternas uppdrag att leda vården av det vilda. Det skulle ske genom konsulentverksamhet. En helt ny yrkesgrupp kom att introduceras i det svenska samhället.

AV BERNT KARLSSON

Att jaktvårdsidéerna behövde spridas, därom var alla tämligen väl överens. Sådan verksamhet kostade emellertid pengar.

Pengabristen hade fram till 1938 varit den viktigaste anledningen till jaktvårdens långsamma utveckling. Genom den nya jaktlagstiftningen hade nu helt nya, ekonomiska möjligheter skapats för att verkligen uträtta någonting för jakten och viltet.

”Genom goda och upplysande föredrag skola jaktvårdskonsulenterna bland alla kategorier av jägare skapa varaktig lust för jaktvård och intresse för sammanlutningar i lokalföreningar och jaktvårdsområden.”

Upplysning och kunskap

Statsmakterna hade varit välgörande tydliga med att föreskriva att jägarnas medel i den nya jaktvårdsfonden i första hand skulle användas för att sprida upplysning och kunskap och att detta skulle ske genom konsulentverksamhet. Konsulenterna skulle också stå allmänheten till tjänst med hjälp och råd i praktisk viltvård.

Tankegångarna var väl förankrade bland ledande företrädare i Jägareförbundet. Där hade man sedan länge varit på det klara med att saklig upplysning och attitydfostran på sikt var mycket viktigare än lagar och förbud, vilka ändå inte var särskilt hemmastadda i det allmänna rättsmedvetandet. Det var knappast heller någon som bevakade att de efterlevdes.

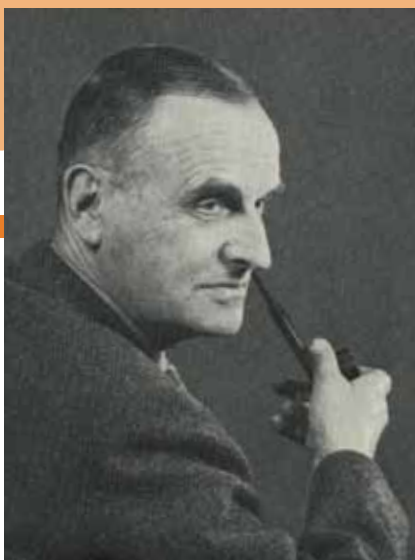
Olof Knöppel först ut

Ledande personer inom Jägareförbundet hade inte stått överkamma under processen med Bouvengs utredning. De hade deltagit i densamma och i hög grad också varit pådrivande. De hade också förberett sig väl för vad som komma skulle och handlade nu raskt. Målsättningen var en konsulent inom varje länsjaktvårdsförenings geografiska verksamhetsområde.

Länsjaktvårdsföreningarna var autonoma; de erhöll egna medel ur jaktvårdsfonden och tillsatte egna konsulenter.

Den allra första jaktvårdskonsulenten var Olof Knöppel, som i juni

***”Han ska
som en apostel
gå från gård
till gård
förkunnande
viltvårdens
lära!”***

Från och med 1 juli 1938 inrättade Svenska Jägareförbundet en tjänst som jaktvårdskonsulent för hela riket. Först på den posten blev forstmästaren Harry Hamilton. På riks jaktvårdskonsulentens ansvar låg bland annat att vidareutbilda de nya jaktvårdskonsulterna. Harry Hamilton blev kvar på sin tjänst i 26 år.

1938 tillträdde en kombinerad tjänst i Örebro och Västmanlands län.

Fältorganisationen byggdes sedan upp i snabb takt och Olof Knöppel fick snart kollegor runt om i landet.

I februari 1939 anställdes P. Falk som konsulent hos Jämtlands läns jaktvårdsförening och i april samma år erhöll Staffan Liljefors motsvarande befattning hos Västernorrlands läns jaktvårdsförening. I Östergötlands län tillträdde Olof Engström sin konsulentbefattning 1 maj och 1 juli C. A. Frändén i Skaraborgs län.

Konsulenter och jaktpolis

Under verksamhetsåret 1939-1940 anställdes inte mindre än 19 jaktvårdskonsulenter och det stod inte på förrän Jägareförbundet förfogade över den planerade fältorganisationen; en ansvarig jaktvårdskonsulent för var och en av landets 25 länsjaktvårdsföreningar.

Allt eftersom anställdes också länsjaktvårdare, som medhjälpare till jaktvårdskonsulenterna. Så småningom ombildades dessa tjänster så att alla blev jaktvårdskonsulenter.

För medel ur jaktvårdsfonden tillsattes också särskilda jaktpolis, i första hand för att stävja tjuvjakten på älg.

De nya jaktvårdskonsulenterna var män med skiftande bakgrund, militärer, skogsmän, jordbrukare... Alla var dock kunniga och intresserade jägare för vilka idealiteten var den främsta drivkraften. Det behövdes säkert, för lönerna var omvitnat låga.

Vad gjorde då dessa pionjärer på jaktvårdens område? En del finns redovisat i Jägareförbundets tidskrift.

Under sitt första arbetsår höll exempelvis Olof Knöppel över hundra föredrag, som huvudsakligen handlade om nya jaktlagstiftningen. Han skrev också ett mycket stort antal kortare uppsatser i ämnet jaktvård i ortstidningarna i de två län han betjänade, höll livlig kontakt med lantbrukets organisationer och demonstrerade praktisk jakt- och viltvård på jägarträffar ute i bygderna.

Jaktvårdskonsulent för hela riket

Jägareförbundet hade från och med 1 juli 1938 också inrättat en tjänst som jaktvårdskonsulent för hela riket, en riks jaktvårdskonsulent. Till den befattningen hade förbundsstyrelsen utsett forstmästaren Harry Hamilton. Han hade tidigare tjänstgjort på Skogsvårdsstyrelsen i Jönköping men också under en följd av år varit sekreterare i Jönköpings läns jaktvårdsförening.

På riks jaktvårdskonsulentens ansvar låg bland annat att vidareutbilda de nya jaktvårdskonsulenterna. Under Hamiltons ledning anordnades den första kursen redan i juli 1939, det vill säga bara några månader efter det att den nya lagstiftningen trätt i full kraft.

Kursen pågick i tre dagar och innehöll föredrag, studiebesök och exkursioner. Ett huvudämne var givetvis de nya jaktvårdskonsulenternas arbetsuppgifter. Enstämmigt framhölls vikten av att envar konsulent verkligen i grund lärde känna sin bygd och folket i sitt distrikt. Eller som Harry Hamilton ska ha uttryckt det:

”Han ska som en apostel gå från gård till gård förkunnande viltvårdens lära!”

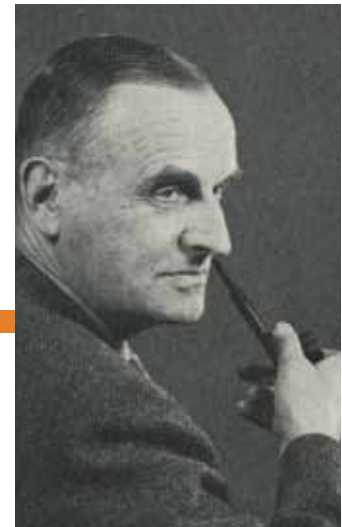
Idag (2013) har Jägareförbundet 38 anställda jaktvårdskonsulenter, från norr till söder, varav fem är kvinnor.

FEM PÅ 75 ÅR

När det gäller befattningen som riks jaktvårdskonsulent har personalomsättningen varit närmast unikt låg. Sedan tjänsten inrättades den 1 juli 1938 har endast fem personer betjänat detta ämbete.

Harry Hamilton (1938-1964)

Forstmästare med förflutet på Skogsstyrelsen i Jönköping. Som representant för Jönköpings läns jaktvårdsförening engagerade han sig flitigt i processen bakom 1938 års jaktlagstiftning. Brann för idén att få de många, små markägarna att samarbeta i jaktvårdsområden för att på så sätt kunna bygga upp rika viltstammar.

Jan Olof Pettersson (1964-1966)

Jägmästare som kom till förbundet 1964 från Domänverkets naturvårdsbyrå. Tiden som riks jaktvårdskonsulent blev emellertid kort. Redan efter två år lämnade han för att bli avdelningschef på det nyskapade Naturvårdsverket. J O återkom dock till förbundet som förtroendevald. Han utsågs till förbundsordförande vid kongressen i Karlstad 1988.

Bo Thelander (1966-1998)

Ännu en jägmästare från Domänverkets naturvårdsbyrå. Bo Thelander är den riks jaktvårdskonsulent som haft den längsta tjänstgöringstiden. Han kom till Jägareförbundet 1966 och innehade sin befattning fram till pensionen 1998. Favoriserade ämnesområden var jaktjuridik och jaktfrågor.

FOTO: MAGNUS RYDHOLOM

FOTO: MARTIN KÄLLBERG

Hans von Essen (1998-2012)

Son till Öster Malmas mångårige skolchef Lambart von Essen. Född och uppväxt på jaktvårdsskolan. Biolog som arbetat nästan hela sin yrkesverksamma tid på Jägareförbundet. Först som jaktvårdskonsulent i Östergötland/Södermanland, sedan som regionchef och från och med 1998 som riks jaktvårdskonsulent.

FOTO: MARTIN KÄLLBERG

Daniel Ligné (2012-)

Jägmästare och forskare vid institutionen för skogsskötsel, SLU, Umeå. Doktorerade 2004 i nya metoder och bättre teknik för ungskogsröjning. Kom till Jägareförbundet 2005 som jaktvårdskonsulent i Stockholms län, blev 2008 biträdande riks jaktvårdskonsulent och tog vid när Hans von Essen gick i pension 2012.

”SKJUTER INTE JAG SÅ SKJUTER GRANNEN”

Grunden för all jaktutövning är själva jaktmarken och dess förmåga att producera vilt. Viltets krav på mat, skydd och vatten tillgodoses dock sällan inom en och samma fastighet. I synnerhet inte om den är liten.

AV BERNT KARLSSON

Liksom sina föregångare så knöt den nya jaktlagen 1938 ihop jakt-rätten med jordägandet.

Tidigare hade till exempel varje svensk medborgare haft rätt att jaga på Kronans holmar och skär liksom på öppna havet. Denna fria jakträtt försvann nu. Jakträtten tillkom istället Kronan såsom jord-ägare. Undantag medgavs endast för den bofasta kustbefolkningen, som skulle få fortsätta ”att idka den jakt efter säl och sjöfågel, som den av ålder bedrivit”.

Ett tidigare ofta framfört förslag var kravet på en viss minimiareal för att få bedriva jakt. Detta mot bakgrund av viltstammarnas minskning och den från jaktvårdssynpunkt förkastliga jakt som bedrevs på många små marker.

”Skjuter inte jag så skjuter grannen”

Om tidens tillstånd sade riks jaktvårdskonsulent Harry Hamilton så här i ett radioföredrag i augusti 1938:

”Den svenska jordens alltjämt fortgående sönderstyckning i mindre lotter har medfört ett ständigt ökat antal jakträttsinnehavare, ty som bekant följer jakträtt med jordinnehav. En av jaktvårdens värsta fiender är hänsynslöst utövad jakträtt utan tanke på viltstammens fortbestånd.”

Slutklämmen i Hamiltons föredrag äger faktiskt aktualitet än i denna dag:

”Skjuter inte jag så skjuter grannen, har man mångenstädes resonerat, och följderna har blivit utarmade villebrådsmarker.”

Förslaget om någon form av minimiareal för att få bedriva jakt förkastades emellertid av regeringens utredningsman, Gustaf Adolf Bouveng. Som stöd för jakt- och viltvårdsarbetet föreslog Bouveng istället en lag som medgav möjligheter för jordägarna att genom majoritetsbeslut bilda sammanslutningar för jakt och viltvård, så kallade jaktvårdsområden.

Att kunna bilda sådana områden, som i praktiken är markägarorganisationer och som bygger på jakträttens koppling till mark-

ägandet, ansågs särskilt viktigt för att bringa ordning i jakten inom områden med många markägare och stor ägosplittring.

Den majoritet som skulle krävas var att två tredjedelar av markägarna, vilka också ägde två tredjedelar av marken, röstade ja till att bilda området.

Ett efterlängtat beslut

Att kunna skapa sammanhållna jaktmarker i byar och skifteslag och fatta gemensamma beslut om hur jakten skulle bedrivas, avskjutningens storlek med mera, var efterlängtad.

Själva idén med jaktvårdsområden var det också få som hade invändningar emot. Majoritetsfrågan blev däremot ett hett diskussionsämne.

Departementschefen höjde kravet på enighet till fyra femtedelar, men när propositionen behandlades i riksdagens utskott valde politikerna att gå en medelväg och föreslog tre fjärdedels majoritet. Riksdagen slutligen följde departementschefens förslag.

Jägareförbundet var väl förberett på vad som komma skulle. Jägareförbundets ordförande var vid den tiden prins Gustaf Adolf medan förbundsstyrelsens och arbetsutskottets ordförande var justitierådet Pehr von Seth.

Att kunna skapa sammanhållna jaktmarker i byar och skifteslag var ett efterlängtat beslut. Lagen om jaktvårdsområden innebar att man kunde fatta gemensamma beslut om hur jakten skulle bedrivas, avskjutningens storlek, med mera.

FOTO: JAN HENRICSON

Tack vare tillkomsten av jaktvårdsområden dog den utbredda tjuvjakten på älg mer eller mindre ut. Det visade sig att den bästa jaktbevakningen var vanliga jägare som ofta vistades ute i markerna.

FOTO: HANS NEDIN

Redan sommaren 1938 satte sig Pehr von Seth och riks jaktvårds-konsulent Harry Hamilton och tog fram de första normalstadgarna för jaktvårdsområden.

Därmed skapades det verktyg som de nya jaktvårds-konsulenterna behövde för det stora och grundläggande arbetet ute i fält.

Att bilda jaktvårdsområden, eller viltvårdsområden som de numera kallas, har allt sedan dess haft hög prioritet.

Redan samma år som lagstiftningen kom bildades de första jaktvårdsområdena och arbetet gick sedan raskt undan. Redan vid halvårsskiftet 1940 hade 30 jaktvårdsområden bildats bara inom Värmlands, Örebro och Västmanlands län.

Tjuvjakten dog ut

I framförallt skogslänen innebar också tillkomsten av jaktvårdsområden att den utbredda tjuvjakten på älg mer eller mindre dog ut.

Det visade sig snart att organiserad jakt var en långt effektivare metod att bevaka vidsträckta skogsbygder än att tillsätta särskilda jaktpolis. Att den bästa jaktbevakningen sker genom alldeles vanliga jägare som ofta vistas ute i markerna är en sanning som gäller oförändrat än idag!

Älgjakten var givetvis väldigt organisationsdrivande. Tanken om gemensam älgjakt på stora, sammanhängande marker hade redan medfört att det här och var uppstått jaktlag och jaktklubbar. När väl älgjakten organiserats följde som regel också annat vilt och småviltjakten med på köpet. Efter 1938 ombildades också många av dessa redan befintliga sammanslutningar till jaktvårdsområden.

Framgångsrikt koncept

Lagen om jaktvårdsområden (viltvårdsområden) har allt sedan 1938 varit ett framgångsrikt koncept för lokal viltförvaltning bygd på demokratisk grund. Eftersom organisationsformen grundas på lagregler utgör den en stabil plattform för ordnad jakt och bestående jaktmarker.

Grunden för den varaktiga sammanhållningen är att ett viltvårdsområde inte påverkas av ägobyten under beståndstiden. Markerna förblir sammanslutna och en ny markägare ingår på samma sätt som den tidigare i jaktvårdsområdet.

Idag samverkar omkring 125 000 privata markägare i 1 900 viltvårdsområden, vilka tillsammans omfattar en yta på nära 7,5 miljoner hektar.

Det är också till stor del landets viltvårdsområden som hjälper till att ordna jaktmöjligheter åt marklösa jägare genom att sälja korttidsupplåtelser, främst för småviltjakt.

1 900 VVO

Idag finns 1 900 viltvårdsområden (vvo) där omkring 125 000 privata markägare samverkar. Viltvårdsområdena är också till stor hjälp för marklösa jägare eftersom de säljer korttidsupplåtelser, främst för småviltjakt.

FOTO: ANJA KJELLSSON

ETT STABILT BYGGE

Vilket stabilt bygge lagen om jaktvårdsområden var bevisas inte minst av det faktum att många av de områden som bildades direkt efter lagstiftningens tillkomst faktiskt äger bestånd än idag och alltså firar 75-årsjubileum.

Ett exempel är Öster Vrenninge-Vefde Viltvårdsområde. Det är Västmanlands och ett av Sveriges äldsta viltvårdsområden. Det bildades 3 juli 1938, som det tredje i landet.

Ändamålet var, och är, en sammanhållen viltvård och jakt inom området. Viltvårdsområdet omfattar cirka 2 200 hektar sammanhållen skogsmark med omkringliggande byars åkermarker. Totalt är det 28 olika markägare.

JÄGARUTBILDNINGEN

– EN AV HÖRNSTENARNA

Det rådde stor kunskapsbrist och entusiasm bland jägarna när den nya eran inleddes. Den norska kråkfällan blev till exempel snabbt populär. Det byggdes fällor över hela landet och jaktvårdskonsulenterna åkte runt och höll föredrag.

FOTO KRÅKA: NIKLAS LILJEBÄCK
FOTO FÄLLA: BERNT KARLSSON

Utbildning av jägare har varit en av hörnstenarna i Svenska Jägareförbundets verksamhet. En välutbildad jägarkår är också förutsättningen för att jakten ska kunna behålla sin position som landets bäst skötta utomhusverksamhet.

AV BERNT KARLSSON

I den nya era som inleddes i och med den nya jaktlagstiftningen blev jakt- och viltvård snabbt populärt. Jägarna ville ta del av allt det nya. Det rådde kunskapsbrist och entusiasmen var stor.

Det handlade till en början mycket om handfasta, enkla viltvårdsåtgärder och det var praktikens män som gick i frontlinjen.

Ett exempel var de överstora stammarna av kråkor, som övervinttrade gott på alla öppna byasoptippar, och som var den tidens stora gissel för småviltets ägg och ungar. Norska kråkfällan lanserades som ett effektivt sätt att reducera antalet gråkappor och det byggdes kråkfällor i parti och minut landet över. Jaktvårdskonsulenterna åkte runt mellan bygdegårdarna, höll föredrag och visade film.

Även länsjaktvårdsföreningarna hade börjat komma i gång och Jägareförbundets medlemstal började nu snabbt växa.

De närmaste åren skedde också stora förändringar inom förbundet. Sista numret av Jägareförbundets tidskrift utkom i december 1939. Från och med 1940 kom den att moderniseras och heta som den gör idag, alltså Svensk Jakt.

Det började med viltvård

Efter beslut i förbundsstyrelsen utgav Jägareförbundet i slutet av 1939 en handbok i viltvård på Lantbrukssällskapets Tidskriftsaktiebolag. Den hette kort och gott **Viltvård**, omfattade 224 sidor och kostade 2:80 kronor plus porto. Redaktionskommittén bestod av Harry Hamilton, Bertil Haglund och Olof Knöppel.

Boken blev enormt populär och långlivad. Första upplagan om 5 000 exemplar såldes slut direkt och nya upplagor fick ständigt tryckas.

Viltvård var den första, moderna, svenska handboken i jaktvård och viltskydd som riktade sig till vanliga jägare och lantmän med små gårdar och begränsade ekonomiska möjligheter. Boken lästes även som studiecirkel till långt in på 1950-talet.

1945 startade också LTK:s korrespondensskola i Stockholm en brevkurs med namnet **Svensk viltvård**, som också blev väldigt populär. Studiebrevens handlade bland annat om viltet, skydds-

Viltvård har alltid legat Jägareförbundet varmt om hjärtat Här ser vi Viltvård från 1939, Viltvård – viltet, människan och miljön från 1973, Viltvatten från 1996, Viltvårdsboken från 2009 samt Viltåkern och Viltvårdarens år, båda från 2010.

och foderväxter, viltuppfödning och de viktigaste jaktförfattningarna. Kursen kostade 15 kronor, men Jägareförbundet och även de flesta länsjaktvårdsföreningarna, lämnade bidrag till sina medlemmar så att den faktiska kostnaden stannade vid nio-tio kronor.

Jägarutbildningen tog fart

Det var dock först på 1970-talet som studieverksamheten bland jägarna tog fart på allvar.

Skolöverstyrelsen, som tidigare dragit in det statliga stödet för studiecirkel inom ämnesområden som sport och friluftsliv, godkände då en studieplan för en studiecirkelkurs i viltvård. Det blev startskottet för en satsning på jägarutbildning.

Jägareförbundet utkom 1973 med kursboken **Viltvård - viltet, människan och miljön** som blev en succé. Innehåll och uppläggning var helt annorlunda än tidigare. Nu redovisades de ekologiska grunderna och orsakssammanhangen i naturen. Reproduktion, population och populationssammansättning blev nya begrepp i jakt Diskussionen. Viltvården hade uppträderats.

Sedan följde i jämnt flöde till exempel kurspaketet Våtmarker och viltvatten, Älgen - näring och miljö, Jakten, jägaren och lagen samt Vapen, ammunition och vapenlagstiftning.

Norrländsk jakt och unga jägare

Studier och utbildning har blivit allt viktigare och på senare år har kursböcker, studiematerial och informationsmaterial producerats i strid ström.

Det fattades till exempel länge en kursbok om norrländsk jakt och viltvård. Boken **Skogsvilt - Fjällvilt** kom 1985 på initiativ av Norrbottens läns jaktvårdsförening.

RÖRLIGA BILDER

Jägareförbundet har också engagerat sig i filmproduktion. När studieverksamheten tog fart på 1970-talet blev också filmerna allt fler. I till exempel Västerbotten köpte man in två 16 mm-projektorer som användes mycket flitigt. En film som många jägare sett är *Skott i våda*, en film om säker vapenhantering. Även under senare tid har det producerats filmer. Jaktens själ från 2011 är ett sådant exempel. Det är en filmsvit på tio delar med intervjuer av eldsjälarna inom jakten, från norr till söder. Dessa filmer, liksom en hel del andra om till exempel viltolyckor, kolvanpassning och styckning av älg finns på Jägareförbundets hemsida.

När ungdomsverksamheten drog i gång fattades en bra lärobok för ungdomar. Behovet möttes 1991 av **Första jägarboken**.

Året därpå tog riksdagen beslut om den framtida älgjakten. Jägare och markägare skulle tillsammans ta ett större ansvar för älgstammens skötsel på det lokala planet och kursboken **Viltvård i samverkan** såg dagens ljus.

Förutom kursböckerna förtjänar **Lär känna-serien** att nämnas. Det var 20 artmonografier som producerades av Jägareförbundet under åren 1987-1997. I ett häfte per djurslag beskrivs de olika djurens utseende, liv och beteende samt lämpliga viltvårdsåtgärder, aktuella jaktformer och hur fällda djur tas tillvara.

Andra exempel är den serie viltvårdshäften som togs fram under 2008-2010 då Jägareförbundet genomförde en särskild viltvårds-satsning (se nedan).

Kurser, möten och rådgivning

Utbildning handlar inte bara om böcker, andra tryckta medier, filmer och Internet.

Jaktvårdskonsulenter och andra anställda och förtroendevalda har under de senaste 75 åren tillbringat mycket tid med att hålla kurser, temadagar, informera vid olika möten och ge råd i olika frågor.

Utbildning handlar också om att hålla sig uppdaterad i olika jaktrelaterade frågor, såväl inom politik och juridik som forskning.

WWW.JAGAREFORBUNDET.SE

Med datorns hjälp kan nätverk och databaser med närmast obegränsad information inom alla ämnesområden enkelt nås. Alla kommer att veta mer om allt. En del kommer att lära sig mer än andra och den som vet mest kommer också att klara sig bäst.

En bra kunskapsuppbyggnad är därför oerhört viktigt för att kunna hävda jaktens och viltvårdens intresse i det nya kommunikations- och informationssamhället. Jägareförbundets hemsida har därför utvecklats till att bli en av de viktigaste kanalerna för att kommunicera med jägarna - och allmänheten.

Redan 1998 startade Jägareförbundet sin hemsida och här finns en mängd material och information att hämta om lagar och regler, jakt, jägare, vilt, viltvård, hundar, skytte, utbildning, med mera.

Länsjaktvårdsföreningar och jaktvårdskretsar har också egna hemsidor.

ATT INFORMERA ALLMÄNHETEN...

Jägareförbundet har inom sitt allmänna uppdrag inte bara till uppgift att utbilda och informera jägare utan också se till att allmänheten kan få objektiv och lättillgänglig information om jakt- och viltvårdsfrågor samt om viltforskning.

Kontakter med allmänheten sker ofta genom media, på informationsmöten, mässor och andra arrangemang liksom via telefon och e-post. Jägareförbundets hemsida spelar numera en stor roll. Vilt och vetande är till exempel sidor som ofta besöks av allmänheten. Här finns drygt 60 artpresentationer, frågelåda, ordlista och viltforskning.

Ett annat exempel är www.viltmat.nu som Jägareförbundet startade 2011. Där kan allmänhet och jägare hitta recept, tips om köttantering och annat matnyttigt. Ett antal broschyrer om viltkött och skogens skaffereri har även producerats.

2012 lanserades också Viltappen, en app för mobiltelefon, där man kan få information om viltarter, identifiera spår och lyssna på läten, med mera.

Jägareförbundet deltar regelbundet på mässor och andra evenemang för att informera och utbilda allmänhet om jakt, djur och natur. Bilden är från Jorden och skogen i stan.

FOTO: ANJA KJELLSSON

... OCH MEDIA

Svenska Jägareförbundet är en stor kunskapsbank för journalister. Anställda och förtroendevalda kommunicerar dagligen med olika media för att ge information om vitt skilda ämnen, såväl lokalt som på riksnivå. Det handlar om 10 000-tals artiklar, radio och TV-inslag.

JÄGAREXAMEN

Jägarexamen ligger utanför det allmänna uppdraget, men bör nämnas på grund av dess stora betydelse.

Redan 1970 hade Svenska Jägareförbundet föreslagit en allmän jägarutbildning för nytillkomna jägare. Den kontinuerliga kunskapsöverföring som förr skett genom att yngre jägare lärde sig av äldre började i stor utsträckning gå förlorad. Merparten av nytillkommande jägare var födda och uppväxta i tätorter med begränsad kontakt till naturen.

Frågan behandlades av en statlig jaktmarksutredning. Den delade Jägareförbundets uppfattning och i en proposition till riksdagen föreslog till slut regeringen att ett kompetensprov för jägare skulle införas.

För att erhålla vapenlicens för jaktvapen krävs från och med 1985 att den licenssökande har tagit jägarexamen. Syftet med provet skulle vara ”att skapa grundläggande kunskap hos varje jägare eller innehavare av jaktvapen så att jakten blir mer ekologiskt anpassad och att större hänsyn visas viltet”.

Provet, som kom att omfatta såväl teori som praktik, skulle avläggas av den som för första gången sökte vapenlicens. Naturvårdsverket blev tillsynsmyndighet. Jägarorganisationerna kom att svara för provens genomförande.

Jägareförbundet tog 1981 fram kursboken Jägarskolan. Ingen annan kursbok har tryckts i så stor upplaga och levt lika länge. Den har naturligtvis uppdaterats regelbundet, men är i grunden densamma.

Sedan ett par år tillbaka finns också Jägarexamen e-jakt där den teoretiska delen läses in över Internet.

Utbildning av provledare för Jägarexamen har också varit en stor och viktig uppgift för Jägareförbundet.

JÄGARNAS KUNSKAPSCENTRUM

Redan 1946 arrenderade Jägareförbundet Öster Malma av Domänverket för att få lämpliga marker och lokaler för sin utbildningsverksamhet. 1947 hölls första kursen för yrkesjägare och inte långt senare började man hålla kortkurser i bland annat viltvård.

Verksamheten utvecklades även med kurser för allmänheten, besöksdagar och Öppet Hus. 1993 köpte Jägareförbundet Öster Malma och sedan 2003 har man sitt nationella kansli där.

Målsättningen med Öster Malma är att vara förebild när det gäller naturskötsel, viltvård, jakt och köttantering.

Alla som intresserar sig för natur och vilt är välkomna på studiebesök. Många kommer också på utbildning. Mottot är att alla som besöker Öster Malma ska ha ny kunskap med sig hem.

2012 öppnade också ”Wildlife park”, som är ett stort hägn med bland annat älg, dov, kron och mufflon. Där kan allmänheten se och lära sig om många av Sveriges vilda djur.

FOTO I HÄGN: EMILIA RYBACK

YRKESMÄSSIG UTBILDNING

Redan vid sekelskiftet väcktes frågan om en fackskola för yrkesjägare och så småningom kom viltmästarutbildningen till. De första viltmästarna utbildades 1947 på Öster Malma i Södermanland och den senaste 2012. Nästa kurs hålls 2015.

Inom allmänna uppdraget ska Jägareförbundet se till att kompetensen hos landets yrkesjägare är hög, se till att tillgången på utbildade yrkesjägare är i nivå med behovet och se till att utbildningen är objektiv och förmedla olika synsätt på jakt och viltvård.

För att kunna söka in till viltmästarutbildningen måste den ansökande bland annat ha gått som jaktelev ett visst antal år.

Utbildning av jaktelever och dess handledare ingår också inom den yrkesmässiga utbildningen.

Allt sedan 1947 har Jägareförbundet utbildat yrkesjägare på Öster Malma jaktvårdsskola. Bilderna nedan visar de så kallade viltmästarna från den första utbildningen 1947 och den senaste från 2012.

FOTO: HANS NEDIN

FOTO: ANDERS BROBY

TID FÖR JAKT

FOTO: MADELEINE LEWANDER

FOTO: MALOU KJELLSSON

Vilka viltarter jägarna får jaga och under vilken tid på året de får jagas är naturligtvis centrala frågor inom det som kallas verksamhetsområde Praktisk jakt och viltförvaltning i det allmänna uppdraget.

AV BO THELANDER

Enligt 1938 års jaktlag var jakt tillåten på alla vilda däggdjur och fåglar som inte var fridlysta.

Genom de ändringar i jaktlagstiftningen som trädde i kraft den första januari 1968 fick vi ett helt nytt fridlysningsystem. Vilda däggdjur och fåglar skulle vara fridlysta under all annan tid på året än den som fastställdes som allmän jakttid. Särskilda bestämmelser skulle gälla för licensjakt och skyddsjakt.

Rent praktiskt var skillnaderna mot det gamla systemet inte påtagliga, men de var principiellt av stor betydelse.

Jakttidsberedningen

Redan tidigt hade Svenska Jägareförbundet tagit initiativ till den så kallade Jakttidsberedningen. I den ingick, förutom Jägareförbundet, representanter för de rikstäckande naturvårdsorganisationerna, viltforskningen, Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA), med flera.

I princip behandlades alla jakttidsfrågor i Jakttidsberedningen. På så sätt erhöles en bred belysning av de olika ärendena, som kunde omfatta allt från björn till enkelbeckasin, och de representerade organisationerna blev väl insatta i de jakttidsfrågor som sedermera skulle komma till ett avgörande.

Jakttidsfrågorna behandlades inom Jägareförbundet för att sedan skickas till Naturvårdsbyrån, sedermera Naturvårdsverket. De remissbehandlade förslaget och därefter gick det till Jordbruksdepartementet med de förslag till ändringar av gällande jakttider som behandlingen utmynnade i.

Löper på från år till år

Som framgår lades ett omfattande arbete ner på behandlingen av jakttiderna. Väsentligt var att den absoluta merparten av förslagen kom från länsjaktvårdsföreningarna, där de lokala jägarna med bred kunskap om förhållandena stod som förslagsställare.

Under resans gång initierades i många fall viltforskningsprojekt för att fastställa sakförhållanden av betydelse. Jakten på bäver, brunstande dovhjort och jakten på älgkalv är några exempel.

Översyn av jakttiderna gjordes från början varje år. På Naturvårdsverkets initiativ förlängdes emellertid tiden först till två år och sedan till tre år, för att slutligen endast ske om särskilda skäl så påkallade. Jakttiderna löper numera alltså på från år till år tills myndigheterna bestämmer något annat.

I samband med att arbetet med jakttiderna ändrades bröts också ordningen med Jakttidsberedningen upp. Numera finns det inom Jägareförbundet en intern beredningsgrupp som kallas för forsknings- och förvaltningsgruppen.

Här handläggs inte bara jakttider utan också forskningsprojekt som Jägareförbundet stöttar ekonomiskt. För att ändra en jakttid kan det behövas ny forskning, så det finns en naturlig beröringspunkt mellan frågorna.

Gruppen lämnar sina förslag till Jägareförbundets styrelse som fattar beslut. Innan förslaget går till Landsbygdsdepartementet skickas det ut på remiss inom organisationen. Departementet skickar sedan i sin tur ut förslaget på remiss till berörda parter.

Viltet i centrum

Viltet står alltid i centrum när Jägareförbundet arbetar med att fastställa jakttider. Därför utgår man från så kallade jakttidsramar som anger när jakt kan ske, utifrån ett biologiskt perspektiv. Vetenskapliga fakta är det som ligger i grunden och ramarna ändras bara när nya rön visar att den gamla vetenskapen har fel.

Jägareförbundet har under de senaste 60 åren arbetat för att få långa jakttider. Genom långa jakttider kan man bättre planera en etiskt korrekt jakt och anpassa avskjutningen till viltförekomsten.

Konstnären Harald Wiberg var knuten till Jägareförbundets tidskrift i över 40 år. Här hans tolkning av jakttiderna 1940. Detta var också det år då tidskriften bytte namn till Svensk Jakt.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

RÅDJURSSTAMMENS TILLVÄXT

Vid Svenska Jägareförbundets bildande var den svenska rådjursstammen hårt trängd. Idag är det ett vanligt vilt i stora delar av Sverige.

Orsaken till den svaga rådjursstammen var inte bara jakt, det fanns gott om rovdjur (varg fanns nästan överallt) och skogen utnyttjades som bete för gårdarnas djur.

En av rådjurens räddare blev greve Corfitz Beck-Friis i Skåne. Han bildade redan på 1840-talet ett slags rådjursreservat på sina marker. Det är förmodligen till stor del ur denna skånska spillra vår numera starka rådjursstam uppstått och spritt sig över hela landet.

År 1900 hade rådjuren spridit sig upp till Mälardalen, Närke och södra Värmland. 20 år senare fanns de längs med Norrlands kustland. I ett faktablad från Statens lantbruksuniversitet, SLU, (Vilt och Fisk Fakta nr 4 2009) skattar man att populationsstorleken ökade från 100 000 djur till 375 000 mellan åren 1955 till 2005.

Med rådjursstammens starka tillväxt följde flera, inte obetydliga, problem för Jägareförbundet. Ett problem var rådjurens störning för stövarjakten (se kapitlet om hundar), ett annat problem var avsaknaden av egentliga jakttraditioner.

Efter ett flertal framställningar och ett omfattande informationsarbete från Jägareförbundets sida kom dels en särskild jakttid för hornbärande bock att införas 1968, dels kom smyg- och vaktjakt att bli utomordentligt populära och biologiskt riktiga jaktformer.

Det av Jägareförbundet utarbetade häftet ”Rådjursvård och rådjursjakt” från 1969 torde kunna sägas ha lagt grunden till den nuvarande jaktetiken vad gäller rådjur och skötseln av rådjursstammen.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FOTO: KENNETH JOHANSSON

JAKT PÅ BÄVER

Bävaren var i det närmaste utrotad, men genom en lyckad inplantering av norska bävrar återfördes bävaren till den svenska faunan.

När allmän jakttid på bäver blev aktuell genomförde förbundet en försöksjakt där bäver jagades dels med hagel dels med kula.

Försöksjakten gav entydig vid handen att bäver borde jagas med kula. Trots korta skotthåll mot sittande eller långsamt gående djur erhöles endast undantagsvis någon knall- och fallverkan vid hagel-skytte. Däremot kunde bävaren anses direkt lättskjuten med kula. Erfarenheterna från försöksjakten styrktes senare genom ett särskilt forskningsprojekt. Jägareförbundets framställan att kula skulle användas vid bäverjakt bifölls.

När det gäller jakttiden på bäver så kartlade också förbundet när födslarna ägde rum och resultatet visade att det sker senare i norra Sverige. Därför blev det också längre jakttid där.

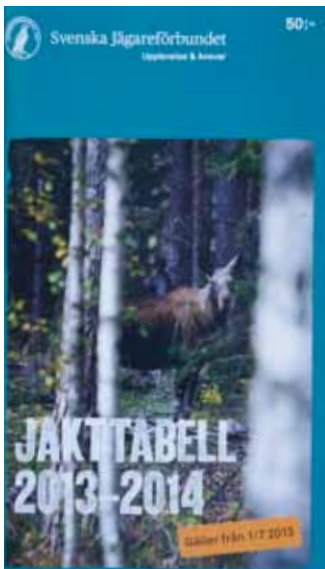
FREDNING UNDER BRUNSTEN

Under lång tid ansågs dovilt som en i landet icke önskvärd viltart.

Bland hjortdjuren var doviltet den enda art som inte åtnjöt skydd under brunstperioden.

Köttet hade också dåligt rykte. Detta berodde antagligen på att kött från handjur skjutna i anslutning till brunstperioden har en kraftig och obehaglig smak.

Skogsskador förorsakade av dovilt var måttliga och doviltet borde ses som en jaktlig resurs ansåg Jägareförbundet. Mot denna bakgrund fick förbundet gehör för en fredning av dovilt under brunstperioden.

När jaktkortsregistret övergick till Naturvårdsverket från Jägareförbundet försvann jakttabellen som ett allmänt uppdrag och är numera en medlemsförmån.

JAKTTABELLEN

Under mycket lång tid har Svenska Jägareförbundet tagit fram en jakttabell.

I och med att jakttiderna under senare delen av 1960-talet för vissa arter blev något komplicerade uppstod behov av att redovisa jakttiderna på karta.

Jägareförbundet tog mot denna bakgrund fram ett häfte där varje viltart med allmän jakttid fanns redovisad på en Sverigekarta med de aktuella jakttiderna i landets olika delar angivna.

Denna jakttabell blev en stor framgång. Häftet har sedermera undan för undan kompletterats med korta, informativa avsnitt angående bland annat:

- Etik och säkerhet
- Vapen - kulvapnens klassificering och vapenförvaring
- Hundar - tider för jakt och träning och krav på eftersökshund
- Viltet - omhändertagande, trikintest, sjuka och döda djur
- Tider för solens upp - och nergång och månens faser
- Skydds jakt

LAGAR OCH REGLER

Genom sin specialkompetens i nära nog alla frågor angående jakten i Sverige har Svenska Jägareförbundet anlitats och ställt erforderliga resurser till förfogande när det gäller ett antal lagstiftningsfrågor som kungörelser, föreskrifter och allmänna råd.

Vad gäller juridisk kompetens fanns det under lång tid en hovrättslagman knuten till förbundet som juridisk rådgivare. Med hänsyn till den ständigt accelererande strömmen av ärenden med förfrågningar och remisser från bland annat myndigheter, polis, åklagare, riksdagsmän och enskilda personer, anställde Jägareförbundet en egen jurist 1995 med specialinriktning på jaktliga frågor.

För att underlätta för den enskilde jägaren, och andra intresserade, att hitta i jaktlagstiftningens många irrgångar har Jägareförbundet under åren gett ut ett antal böcker i ämnet.

I Jakttabellen, som skickas ut till alla medlemmar varje år, finns också en hel del lagar och regler med när det gäller till exempel jakt, vapen och hundträning.

Bestämmelser som rör jakten finns i många olika regelverk. På Jägareförbundets hemsida har man samlat de för jakten viktigaste författningarna. Här kan man ladda hem Jaktlagen, Jaktförordningen, Lagen om viltvårdsområden, Vapenlagen och andra lagar och förordningar.

DET HÄR MED SKYDDSJAKT

Antalet vilt regleras med allmän jakt eller licensjakt. Skadegörande individer med ett önskat beteende kan tas bort med skyddsjakt.

Jägareförbundet har genom sitt heltäckande kontaktnät över landet fångat upp många av de problem som viltskador förorsakar och också förslagit många av punkterna i skyddsjaktbestämmelserna.

I arbetet ingår också rådgivning, både när det gäller enskilda skyddsjaksbeslut och allmänna skyddsjaktbestämmelser. Oftast är rådgivningen förknippad med råd om hur skador ska kunna förebyggas.

Jägareförbundet samverkar med en rad myndigheter och organisationer vad gäller skyddsjakt och skadeförebyggande åtgärder.

Skyddsjakt är ett tämligen vitt begrepp som omfattar olika åtgärder för att förhindra skador främst inom jordbruk, djurhållning, skogsbruk, vägtrafik och på fastigheter. Det kan gälla grävling under ett bostadshus, gäss på badstränder eller i jordbruksgrödor, älg och rådjur i villabebyggelse, olämpliga bäverfördämningar, kronvilt- och älgskador på skog eller vildsvinsskador i jordbruk och anläggningar.

ILLUSTRATION: HANS LARSSON

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FOTO: MALOU KJELLSSON

Gäss i jordbruksgrödor, älgar i tätorter eller grävlingar som ställer till med problem. Skyddsjakt är ett ganska vitt begrepp.

JAKT KRÄVER TRÄNING

Att uppmuntra till ökat, och regelbundet, träningskytte har alltid varit en uppgift för Jägareförbundet. Det gäller såväl kulskytte som hagelskytte.

FOTO: MADELEINE LEWANDER

FOTO: ANDERS BROBY

Ingen jakt, vare sig med kula eller hagel, kan bedrivas helt utan risk för skadskjutning. För att minimera riskerna för skadskjutning arbetar Svenska Jägareförbundet ständigt med utbildning och information för jaktledare och jägare.

AV BO THELANDER

Att kunna skjuta bra, och veta sina begränsningar som jägare, är naturligtvis en grundförutsättning.

Uppbyggnaden av det organiserade jaktskyttet är en väldigt viktig del i Jägareförbundets verksamhet, kopplat till det allmänna uppdraget. Den verksamheten har varit helt avgörande för att kunna erbjuda jägare möjligheter att förbättra sin skytteförmåga. I början var det handdrivna älgbanor, sedan motordrivna. Efter hand tillkom olika skjutbanor för att träna hagelskytte.

Otaliga är de ideella timmar som lagts ned på jaktskyttet av alla eldsjälur inom Jägareförbundet.

Några länsjaktvårdsföreningar instiftade ett så kallat älgskyttemärke, avsett som frivilligt kompetensprov för älgjägare. Redan 1942 gick Jönköping i täten för dessa prov. 1949 instiftades älgskyttemärket gällande hela landet. Något som gäller än idag.

Skyttet omfattar såväl löpande som stillastående älgfigur. Märket finns i tre valörer med ett mycket stort antal påbyggnadsmärken.

Denna ordning har inneburit att skjutningen för älgskyttemärket högst avsevärt stimulerats och de flesta jaktlag kräver numera årligt avlagt älgskytteprov för deltagande i jakten.

Idag finns ett antal andra skyttemärken och skytteträningsformer. Ett av de senaste är "Mitt träningskytte" som togs fram 2011.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

VÅRT VIKTIGASTE VILT

Utan älgen skulle Jägarsverige om inte stanna, så i varje fall kraftigt bromsa in. Älgen är ett viktigt symbolvilt, inte bara för Svenska Jägareförbundet, utan också för riket Sverige.

AV BERNT KARLSSON

Vill man grovt karaktärisera den svenska älgjakten, så kan man beskriva den som en strid mellan licensjakt och allmän jakt. Den striden löper som en röd tråd genom utvecklingen, ända från 1930-talet fram till nu.

Det är också en strid mellan skilda synsätt; mellan markägare och jakträttshavare som satsat på samarbete över ägogränserna och de som valt att stå utanför jaktlig samverkan.

Debattens vågor har gått höga, för älgen är vårt ojämförligt viktigaste vilt och älgjakten något av en folkrörelse. Av Sveriges drygt 300 000 jaktkortslösare jagar cirka 250 000 älg och för många är jakt lika med älgjakt.

Älgjakten omsätter stora belopp och med hjälp av fällavgifterna för älg har det byggts älgskyttebanor landet över. På älgen har stora forskningsresurser satsats. Trots att avskjutningen minskat sedan toppåren i början på 1980-talet, så ligger ändå den årliga avskjutningen på ungefär 100 000 djur, vilket innebär en köttavkastning på cirka 13 000 ton.

Ville bringa ordning i älgjakten

De inledande ansträngningarna för bättre jaktvård och vilthushållning fokuserade mycket på att just bringa ordning i älgjakten.

Under den allmänna jaktens tidevarv var det många som fann det orättfärdigt att markägarna med de bästa passen på sina skiften skulle fälla byns älgar under den korta tid som stod till buds, vanligen två dagar. Istället föddes tanken på att avskjutningen skulle regleras genom en tilldelning. Tilldelningen, och därmed avskjutningen, skulle i sin tur baseras på älgstammens storlek och produktivitet. Jakttiden skulle vara lång så att det var möjligt att göra ett förståndigt urval av vilka djur som skulle fällas.

1931 en viktig milstolpe

Jägareförbundet lade redan 1929 fram ett radikalt förslag om helt reglerad älgjakt. Älg skulle bara få jagas på licens och inom områden där det bedrevs en aktiv älgvård. Man kan säga att den debatt som förs än idag rörande älgjaktens utformning började här!

1931 års älgjaktkungörelse är en viktig milstolpe. Då infördes nämligen nya bestämmelser med möjlighet till jakt under särskild jakttid, det vill säga licensjakt, samt skyldighet att erlægga så kallad fällavgift. Någon totalseger för Jägareförbundet blev det dock inte, för vid sidan av licensjakten kvarstod den allmänna jakten.

För många jägare är jakt lika med älgjakt. Älgen är vårt viktigaste vilt och älgjakten något av en folkrörelse. Den årliga avskjutningen ligger på omkring 100 000 djur, vilket ger cirka 13 000 ton älgkött.

FOTO: JAN HENRICSON

Bestämmelserna om licensjakt hade från början karaktären av försök, men i 1938 års jaktlagstiftning blev de fristående författningar.

Förutsättningarna för att få licens var dock att den mark man förfogade över var av sådan storlek och beskaffenhet att den medgav en tillfredsställande vård av älgbeståndet.

Vid den här tiden ökade visserligen älgstammen i hela landet. Det hade den gjort ända sedan 1923, men avskjutningen var ändå blygsam jämfört med idag.

Året när den nya jaktlagstiftningen klubbades i riksdagen, alltså 1938, fälldes totalt 8 459 älgar i hela landet. Kopparbergs län låg i topp med 881 djur. Året före hade det fällts totalt 7 230 älgar.

Licensjakttiden varade högst en månad och då skulle även den för orten bestämda allmänna jakttiden efter älg ingå.

För varje älg som fälldes under allmän jakt skulle jakträttsinnehavaren erlægga en avgift av 15 kronor och för varje licensälg 30 kronor. Älgavgifterna skulle sammanföras till två fonder. Älgskadefonden för norra Sverige bildades av avgifter för älgar fällda i de fem norrlandslänen jämte Kopparbergs län. Älgskadefonden för södra Sverige av övriga avgifter.

Förbjudet att skjuta kalv

Under allmän jakt var det förbjudet att fälla årskalv. Däremot fanns det inget hinder för att skjuta bort älgkon från kalven eller kalvarna.

Tidigt började man inom den organiserade jägarkåren ifrågasätta detta agerande. Fenomenet var mycket knutet till den allmänna jakten och den ultrakorta jakttiden. Det gällde att skjuta det som kom, annars blev man utan.

Men vad hände med de moderlösa kalvarna?

För att ta reda på detta startade det första forskningsprojektet på älg på Boda i Hälsingland. Det drevs åren 1960-1965 av Gunnar Markgren. Hans arbete visade mycket tydligt att en ensam kalv hade mycket svårt att överleva och minimala möjligheter att utvecklas normalt.

Försök med reglerad älgjakt

För att skaffa kunskapsunderlag för älgjaktens framtida utformning startade 1967 ett försök med så kallad reglerad älgjakt i Kronobergs och Västmanlands län. Från och med 1971 inlemdes även området nedanför odlingsgränsen i Norrbottens län i försöket.

För att få bedriva älgjakt inom försöksområdena fordrades särskilt tillstånd av länsstyrelsen. För sådant tillstånd krävdes att den sökande förfogande över ett område stort nog att producera minst en älg. Den som hade mindre jaktmark fick söka dispens och kunde då erhålla en älg per tre år. På mycket små marker kunde tillståndet reduceras till en kalv per tre år. Ingen jakträttshavare vägrades dispens, alla deltog i försöket.

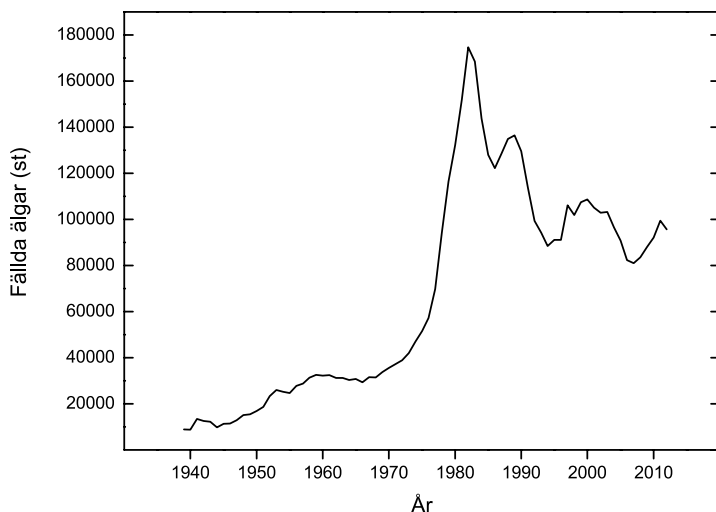
Älgjakten i försökslänen slog väl ut och visade att det var relativt enkelt att med en biologiskt riktig reglering öka både älgstammens numerär och avkastning.

Tydligast var utvecklingen i Kronobergs län, som var ett tämligen ordinärt älgdistrikt när försöksverksamheten startade. Då sköts här 800 älgar. Med reglerad jakt fördubblades avskjutningen på bara tre år! Efter tio år var avskjutningen 3 500 älgar.

Inom den organiserade jägarkåren började man tidigt ifrågasätta förbudet att fälla årskalv. Det fanns då heller inget hinder att fälla kon från kalven eller kalvarna.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

Året när den nya jaktlagstiftningen klubbades i riksdagen, alltså 1938, fälldes 8 459 älgar i hela landet. Som mest fälldes 174 700 älgar, det var rekordåret 1982. Jaktåret 2012-2013 fälldes 96 076 älgar.

FOTO: JAN HENRICSON
GRAFIK: SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET

Jägareförbundet anställde i slutet av 1970-talet viltforskaren Finn Stålfelt med huvuduppgift att följa upp försöksverksamheten med reglerad älgjakt. Älgstammen hade nu också ökat till den nivå att skogsskadorna började göra sig gällande. Erfarenheterna från försökslänen hade lärt jägarna att vara aktsamma om de produktiva djuren och i stället öka kalvandelens i avskjutningen.

Ett överflöd av älgmat

Bakom älgstammens ökning låg dock inte bara förändringar i jakten. En viktig orsak till älgstammens snabba tillväxt i slutet på 1970- och början på 1980-talet var också att det moderna skogsbruket var inne i en fas då mycket stora arealer kalavverkades. De nya hyggerna erbjöd ett överflöd av älgmat.

Rekordåret 1982 fälldes 174 700 älgar i landet. Flygräkningar visade att östra delarna av Värmlands län då hyste en vinterstam på i genomsnitt 32 älgar per 1 000 hektar och inom mindre områden kunde det vara mera älg än så!

En viktig uppgift för älgforskningen blev att bedöma älgens inverkan på vegetationen. Studierna skedde i stor utsträckning i det 600 hektar stora Sunnäs-hägnet utanför Söderhamn. Det kom att omfatta bland annat älgens näringsval, biotoputnyttjande, ekologi och genetik. En annan viktig del av forskningen var att ta fram metoder för inventering och studera älgvandringens mönster.

Älgforskningen slukade pengar

Som nästan all annan viltforskning finansierades älgforskningen med pengar ur viltvårdsfonden. Vid den här tiden slukade älgforskningen nästan alla tillgängliga medel och andra angelägna forskningsprojekt fick stå åt sidan.

Det väckte en reaktion som resulterade i att Jägareförbundet i början på 1980-talet införde den så kallade forskningstian (sedermera forskningstjugan). En särskild avgift som lades på medlemsavgiften och öronmärktes för forskning på i huvudsak småvilt.

Jägareförbundets älgforskning i Sunnäs-hägnet och i försökslänen kom 1977 att samordnas med övrig älgforskning i någonting som kallades "Storprojekt älg".

Forskningsresultaten och erfarenheterna från försökslänen låg också till grund för den så kallade samordnade älgjakten. Den infördes 1976, som är ett annat märkesår i älgjaktens historia.

Den samordnade älgjakten innebar att den allmänna jakten slopades och ersattes av områden med generell tilldelning. Avskjutningen på områden som inte tillämpade licensjakt var därmed inte längre fri, utan begränsades till en vuxen älg plus en årskalv. Jakttiden för generella områden blev två till fem dagar och enligt det nya systemet måste all älgjaktmark registreras hos länsstyrelsen.

Samma år inrättades också ett nytt organ hos länsstyrelserna, den så kallade länsälgnämnden, som skulle vara rådgivande i älgskötsel-frågor. Den ersattes 1988 av länsviltnämnden som fick något bredare arbetsuppgifter.

Produktionsanpassad älgjakt

Samma år, alltså 1988, gjordes ännu en förändring i älgjaktens organisation. Den nya älgjaktmodellen kallades ”produktionsanpassad älgjakt”. Den viktigaste förändringen var att områden med generell tilldelning inte längre kunde registreras utan ersattes av så kallade B-områden. Licensområden benämndes för A-områden. Tilldelningen för B-områden var en valfri älg och jakttiden maximalt fem dagar.

Redan registrerade generella områden kom dock efter riksdagsbeslut 1990 att finnas kvar ända fram till och med 1994. Jakt fick också bedrivas på oregistrerad mark, dock fick endast årskalv fällas. Antalet var obegränsat men jakttiden maximalt fem dagar.

Älgskötselområden

1992 infördes också möjligheter att registrera så kallade älgskötselområden. Det var stora sammanhängande områden som bedömdes hysa en i huvudsak egen älgstam och där jägarna och markägarna själva fick bestämma avskjutningen.

Andra ändringar i älgjakten var indelningen i älgvårdsdistrikt, som vanligen sammanföll med jaktvårds-kretsarnas geografiska verksamhetsområden, samt det lokala samrådet i älgskötsel-frågor mellan markägare och jägare.

För de praktiska åtgärderna i samband med dessa överläggningar svarade jaktvårds-kretsarna som också sammanställde beslutsunderlag i form av avskjutningsstatistik, inventeringssiffror och älgobs.

Älgjaktens organisation har under åren ändrats ett antal gånger. 1976 infördes till exempel den så kallade samordnade älgjakten. Den innebar bland annat att den allmänna jakten slopades och ersattes av områden med generell tilldelning. All älgmark skulle också registreras hos länsstyrelsen.

FOTO: JAN HENRICSON

Det ideella arbete som lagts ner av jaktvårds-kretsar och länsjaktvårdsföreningar när det gäller älgförvaltning går inte ens att räkna i tiotusentals timmar. Jägarnas kunskapstörst har också drivit på såväl forskning som förvaltning.

FOTO: ANJA KJELLSSON

BESLUT PÅ REGIONAL NIVÅ

2010 ersattes Viltvårdsnämnder och regionala rovdjursgrupper på länsnivå med Viltförvaltningsdelegationer. Dessa delegationer är till skillnad mot alla sina föregångare beslutande och inte enbart rådgivande, en mycket stor förändring i den svenska viltförvaltningen.

I delegationerna sitter representanter för olika intressen samt en handfull politiska representanter, ett miniparlament som styr viltförvaltningen på länsnivå.

Denna decentralisering och förflyttning av viltförvaltningen närmare de som berörs av viltet är ett viktigt steg mot en modern viltförvaltning, men ställer också krav på kvalitets-säkrade och regionala beslutunderlag.

Önskemålet om ett enhetligt älgjaktssystem av den typ som sedan länge tillämpats i grannländerna Norge och Finland förblev dock en önskedröm. Med om- och tillbyggnader hade istället landet till slut begåvats med så många modeller för älgjakt att alfabetets bokstäver enligt kritikerna knappt räckte till för att beteckna dem alla.

I maj 2008 fattade regeringen beslut om att tillsätta en utredning för en förbättrad älgförvaltning. Uppdraget gick till Maria Norrfalk, Dalarnas landshövding, som tidigare bland annat varit generaldirektör för Skogsstyrelsen. Uppdraget redovisades 2009.

Maria Norrfalk ville skapa ett enhetligt älgjaktssystem i hela landet. Älgjakt skulle bara få bedrivas inom registrerade älgskötselområden och det fanns endast en urkopplingsregel; för den som inte önskade delta i någon jaktlig samverkan skulle det vara möjligt att fälla älgkalv under fem dagars jakttid.

Nya bestämmelser från 2012

Maria Norrfalks förslag vann dock inte gehör fullt ut. Det beslut som slutligen togs av riksdagen utgjorde förvisso ett stort steg mot helt produktionsanpassad älgjakt, men något enhetligt jaktsystem blev det inte. Förutom jakt inom kalvområden medgavs också möjlighet att bedriva älgjakt på licens utan att behöva tillhöra ett visst älgskötselområde. Anslutningen skulle nämligen vara frivillig.

För den övergripande älgförvaltningen skulle varje län indelas i större älgförvaltningsområden. För varje älgförvaltningsområde skulle länsstyrelsen utse en älgförvaltningsgrupp bestående av tre representanter för markägarna och tre för jakträttshavarna.

Älgförvaltningsgruppernas uppgift skulle bland annat bli att granska älgskötselområdenas skötselplaner och ge förslag till älgutdelning för licensområdena. Huvudansvaret för älgskötseln skulle dock åvila länsstyrelsernas viltförvaltningsdelegationer som tidigare ersatt länsviltvårdsnämnderna. De nya bestämmelserna började gälla 1 januari 2012 och ska utvärderas efter tre år.

DEN VIKTIGA FORSKNINGEN

Den svenska viltforskningens historia sammanfaller i hög grad med Svenska Jägareförbundets. Bland de män som startade Jägareförbundet fanns bland annat dåtidens främsta biologer och veterinärer. Fokus riktades främst mot jakttider och illegal jakt, men man insåg också behovet av kunskaper om viltets levnadsförhållanden, klimatpåverkan och hälsotillstånd.

AV JO PETERSSON

De första stegen avsåg mest rapportering från medlemmarna om tillgång och avskjutning. På dessa rapporter grundades sedan de första förslagen om jakttider. En annan intressant observation är att man tidigt satsade på uppfödning av småvilt, såväl skogshöns som änder och harar.

Kunskaperna om viltsjukdomar var anmärkningsvärt omfattande och utvecklades mer och mer vid Veterinärhögskolan. Här stöter vi för första gången på någonting som visar sig bli ovärderligt i framtiden, nämligen "Svenska jägareförbundets viltundersökningar" i en rapport från 1941. Detta var begynnelsen på "fallviltsundersökningarna". Dessa undersökningar har bevisligen under mer än 80 år varit ett av de mest betydelsefulla inslagen i samhällets miljöarbete.

Den nya jaktlagstiftningen 1938 innebar stora och avgörande förändringar även för viltforskningen. Tillkomsten av jaktvårdsfonden gav ekonomiska möjligheter och det allmänna uppdraget till Jägareförbundet startade ett nytt tankesätt inom organisationen om att verksamheten ständigt måste grundas på bästa tillgängliga kunskap - och fanns ingen kunskap måste man skaffa den!

Boda viltforskningsstation i Hälsingland var länge ett viktigt forskningscentrum för Jägareförbundet. Bilden är från invigningen av utterhägnet 1978. Naturvårdsverkets chef Valfrid Paulsson till vänster och forskaren Finn Sandegren till höger.

FOTO: ROGER C. ÅSTRÖM

Öster Malma och Boda

Den första egentliga viltforskningen utanför universitetens zoologiska forskning tillskapades genom medverkan från Jägareförbundet 1945 i form av en laboratorjtjänst vid Skogshögskolan, en tjänst som snart utvecklades till en professur i allmän zoologi med viltvård.

Några år senare, 1947, började Karl Borg som viltforskningskonsulent vid Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA.

Ungefär samtidigt startade Jägareförbundet sin verksamhet på Öster Malma. Satsningen på Öster Malma skapade helt nya förutsättningar för viltforskning och försöksverksamhet inom viltvårdsområdet - helt naturligt med fokus på södra delen av Sverige.

Ett tiotal år senare, 1956, arrenderade förbundet en kronopark, Boda bruk i Hälsingland. Där skapades nya möjligheter till motsvarande verksamhet inriktad på Norrlandsförhållanden.

Viltforskningen på Öster Malma kom mycket tidigt i kontakt med verksamheten på Tovetorps forskningsstation, belägen på andra sidan Malmasjön. Denna station startades av zoologiska institutionen vid Stockholms universitet och fick snabbt stor betydelse för

viltforskningen i Sverige. Många forskningsprojekt startades där med finansiering från jaktvårdsfonden - särskilt bör nämnas den etologiska forskning som påbörjades tidigt och som fortfarande är av betydelse för viltförvaltningen i vårt land.

Bildade viltforskningsråd

Kring 1950 började såväl efterfrågan som intresse och resurser bli så omfattande att behovet av prioritering av projekt och fördelning av jaktvårdsfondens pengar för viltforskning gjorde sig allt starkare påmint. Detta ledde till att riksdagen 1954 beslutade att inrätta ett Viltforskningsråd med uppdrag att fördela resurser och därmed också i viss mån påverka utvecklingen.

Denna nyordning initierades av Kungl. Domänstyrelsen som då var landets jaktmyndighet. Tillkomsten av Viltforskningsrådet kom att bli avgörande för viltforskningens omfattning och utveckling och skapade grunden för att vi idag har ett gott underlag för vår viltförvaltning och en viltforskning med ett mycket gott internationellt renommé.

Viltforskningsrådets ansvarsuppgifter övertogs av det nybildade Naturvårdsverkets forskningsnämnd 1968. Till forskningsnämnden knöts en särskild viltkommitté. Jägareförbundet fick då hälften av platserna i kommittén och hade därmed ett fortsatt stort inflytande på viltforskningen. Numera (2013) har Jägareförbundet två av åtta platser i viltkommittén.

Under 1980- och 1990-talet var älgforskningen omfattande, men även nu pågår en hel del forskning. Jägarna har hjälpt till med kunskapsunderlag som till exempel slaktvikter och horndata men också genom att samla in käkar och livmödrar. På flera håll har älgar försetts med pejlhalsband. Syftet har bland annat varit att studera vandringsmönster och hemområdets beskaffenhet.

FOTO: SLU; VILT, FISK OCH MILJÖ

Undersökning av rävar på Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) i jakten på dvärgbandmask. Rävarna har samlats in av jägare.

FOTO: ERIK ÅGREN/SVA

Under årens lopp har det från och till förts fram frågor om hur väl den av forskningsnämnden finansierade viltforskningen motsvarade jägarnas önskingar och behov. Ibland har det invänts att projekten varit för grundforskningsinriktade, i andra fall har det från andra håll förts fram att allt för stor andel av medlen tillförts alltför praktiskt inriktade projekt.

För att minska risken för sådana funderingar, men framför allt för att skapa mera utrymme för att forska på renodlat jägarinriktade frågeställningar, beslutade Jägareförbundet skapa ekonomisk grund för en helt egen forskning. Detta genomfördes genom beslut om den så kallade Forskningstian 1983-1984, en tia som senare fördubblades till Forskningstjugan.

Jägarna bekostar forskningen

Som framgått är kopplingen mellan Jägareförbundets verksamhet och viltforskningen i landet helt klar. Under de senaste 20 åren har också omfattande forskningssamarbete skett med framför allt SLU i Umeå, men också med andra universitet.

Vi var i Sverige tidigt igång även i ett internationellt perspektiv och svensk viltforskning står sig mycket väl i en jämförelse med andra länder. Den utvecklingen kan i hög grad kopplas till effekterna av de framsynta politiska beslut som fattades för 75 år sedan, det vill säga då besluten om den statliga jaktvårdsavgiften och statens allmänna uppdrag till Svenska Jägareförbundet fattades.

Samtidigt får understrykas att användningen av skattemedel för viltforskning inte är så omfattande och att allmänhetens vetskap om att det är jägarnas avgifter som bekostar merparten av forskningen är bristfällig.

Det är alltså mycket stora satsningar med pengar från jägarna som resulterat i den omfattande kunskapen om vilt vi har. Det har alltid varit Jägareförbundets grundregler att varje beslut om jakt ska grundas på bästa möjliga, tillgängliga biologiska kunskap. Det skapar den säkraste grunden för jakten i framtiden och bör rimligtvis minska risken för att jakten påverkas alltför mycket av tyckande.

Jägarna en stor resurs

Utöver dessa relativt lätt mätbara insatser för viltforskning utför jägarkåren en mycket stor och omistlig insats som, om den över huvud taget är möjlig att utföra med betald arbetskraft, skulle kosta stora pengar.

Det handlar givetvis om jägarnas vilja, intresse, kunskap och möjlighet att rapportera om sjukt, skadat eller dött vilt. Det finns många exempel på hur dessa insatser från jägarkåren larmat om ofärd i naturen - allt från förekomst av parasiter till effekter av miljögifter.

Många uppföljningar av sådana larmrapporter, även många andra forskningsprojekt, förutsätter insamling av undersökningsmaterial. Rävens dvärgbandmask är ett sådant sentida exempel. Att klara av en sådan insamling tillräckligt snabbt och effektivt och i tillräcklig omfattning till rimlig kostnad vore inte möjligt utan en kompetent jägarkår, spridd över landet från norr till söder.

Det är svårt, om ens möjligt, att tänka sig en mer funktionell och kostnadseffektiv ordning än den som skapas genom det allmänna uppdrag som samhället gett till Svenska Jägareförbundet.

INVASIVA ARTER

Sverige har genom ett flertal internationella konventioner förbundit sig att "förhindra införsel av, kontrollera eller utrota de främmande arter som hotar ekosystem, livsmiljöer eller arter".

Den mest kända arten som jägarkåren försökt begränsa under ungefär lika lång tid som det allmänna uppdraget funnits till är minken. Det sker löpande, men också som olika stora projekt.

Under de senaste åren har Jägareförbundet arbetat med att förhindra att mårddunden etablerar sig i landet. Mårddunden kommer från Asien och introducerades till de europeiska delarna av forna Sovjetunionen under 1929-1955 för att öka pälsviltproduktionen. Sedan dess har den koloniserat cirka 1,4 miljoner kvadratkilometer.

Betydande negativa konsekvenser har konstaterats på den inhemska faunan i områden där mårddunden etablerat sig, främst när det gäller markhäckande fåglar och groddjur. Mårddunden kan också sprida sjukdomar som rabies och rävens dvärgbandmask.

De första åren skedde arbetet med en koppling till allmänna uppdraget, men under de tre senaste åren har det varit ett samnordiskt projekt som finansierats av bland annat EU. Detta naturvårdsarbete skulle inte vara möjligt utan den organisation som allmänna uppdraget gett möjlighet till och det stöd som jägarkåren ger.

Mårddunden är idag fast etablerad i bland annat Finland, där det skjuts cirka 150 000 individer per år.

FOTO: MÅRDHUNDPROJEKTET

EN TIA BLEV TILL MILJONER

Svenska Jägareförbundets medlemmar bidrar, genom medlemsavgiften, med finansiering till den svenska viltforskningen.

Varje medlem bidrar med 20 kronor, där av namnet "forskningstjugan". Forskningstian infördes år 1983-1984 och fördubblades till Forskningstjugan år 2001.

Inom Jägareförbundet finns en intern beredningsgrupp, den så kallade forsknings- och förvaltningsgruppen. Gruppen består av tre förtroendevalda ledamöter, en förtroendevald ordförande och tre tjänstemän. De granskar ansökningarna och lämnar underlag till förbundsstyrelsen, som fattar beslut.

Inför verksamhetsåret 2013 beviljades 2,48 miljoner kronor fördelat på tolv olika projekt.

Från starten och fram till 2013 har nästan 71 miljoner kronor (70 703 984 kronor) gått till viltforskning tack vare Jägareförbundets medlemmar. Totalt har det blivit cirka 140 projekt.

ANSLAG UR VILTVÅRDSFONDEN

En del av de pengar jägarna betalar in för det statliga jaktkortet går till viltforskning. Jägarnas pengar läggs i viltvårdsfonden och Naturvårdsverket får sedan medel därifrån. Naturvårdsverket har haft detta uppdrag sedan 1968. De senaste åren har cirka 15 miljoner per år delats ut till olika viltforskningsprojekt. Enligt Naturvårdsverket har det under 1995-2013 delats ut nästan 222 miljoner kronor (221 630 000 kronor) till viltforskning. Och då saknas uppgifterna för 2001 och 2004.

JÄGARNA VAKAR ÖVER VILTET

Tack vare jägarna har Svenska Jägareförbundet under mycket lång tid kunnat samla in data om våra viltstammar. Jägarna är ute mycket i skog och mark och de finns över hela Sverige vilket gör dem till en mycket bra resurs för att samla in olika data.

FOTO: OSCAR LINDVALL

Svenska Jägareförbundet har bedrivit viltövervakning som ett uppdrag sedan 1939. Själva namnet Viltövervakning kom visserligen långt senare, men redan från början har metodiken för insamling av data byggts på rapportering från jaktlag, jaktklubbar och viltvårdsområden.

AV JONAS KINDBERG

Jägarna är generellt naturintresserade, välutbildade och finns över i princip hela Sverige, även i mycket glesbefolkade områden. De rör sig ute i skog och mark under stora delar av året. Allt detta gör dem lämpliga som resurs för insamling av olika typer av viltdata.

Om inventeringar sker i samband med jaktutövandet, eller i anslutning till jakt, blir också tröskeln att delta låg, samtidigt som uthålligheten blir högre.

Många av metoderna förenar flera insamlingar i samma system. Ledstjärnan har varit att verksamheten ska vara kostnadseffektiv, enkel att använda och ligga nära jägarna och dess verksamhet.

Jägare som deltar i olika typer av inventeringar får också en god förståelse till varför man gör insamlingen och hur den används, vilket ökar kvaliteten på insamlade data. Man bidrar också till att öka kunskapen om viltpopulationerna och data från viltövervakningen används förutom i förvaltningen även som underlag för beslut i olika frågor, till exempel jakttider eller i forskningen.

När viltövervakningen fick sitt namn

Ett förslag till viltövervakningsprogram togs fram 1995 på Jägareförbundets forskningsavdelning, efter ett antal motioner kring frågan. Syftet var att förbättra existerande metoder och utveckla nya i samarbete med myndigheter och forskare.

En utredning gjordes av befintliga metoder och framtida behov och från denna fastlades programmet. Till stora delar baseras programmet på de rekommendationer som Naturvårdsverkets utredning "Utökad viltstatistik behov och insamling" från 1985 föreslår.

Avskjutningsstatistiken rekommenderades att fortsätta som tidigare men att metoden skulle standardiseras och kvaliteten förbättras genom ökad rapportering. En kompletterande insamlingsmetod genom enkäter till enskilda jaktkortslösare föreslogs liksom ett flertal inventeringar för att bedöma täthet av vilt, till exempel spillningsinventering och för bedömningar av viltstammarnas kvalitet.

Programmet mottogs väl såväl inom som utom Jägareförbundet. Främst handlade dock diskussionen då om själva namnet, viltövervakning, som syftade till att koppla den mot övrig miljöövervakning i samhället men som uppfattades som en övervakning av jägarkåren.

Numera är namnet väletablerat och "vöven" är en självklar del i Jägareförbundets verksamhet.

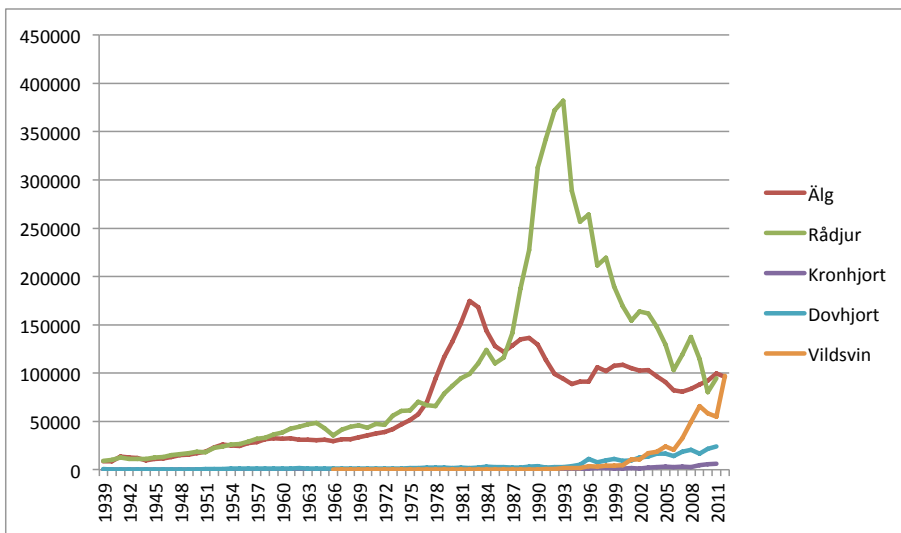

DIAGRAM: SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FOTO: THOMAS OHLSSON

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FOTO: KENNETH JOHANSSON

Unik avskjutningsstatistik

Basen i viltövervakningen är avskjutningsstatistiken. Den mycket långa tidsserien, sedan 1939, är unik för flera arter.

Trender från avskjutningsstatistiken går för många arter att verifiera med andra data, från till exempel Svensk häckfågeltaxering och trafikolyckor eller stämmer väl överrens med kända förändringar i vår livsmiljö liksom förekomst av sjukdomar, parasiter eller miljögifter.

Sedan 1960 redovisas antalet fällda vilt av olika arter för varje länsjaktvårdsförening och från 1996 så sker detta även för jaktvårds-kretsarna. Det ger en bra statistik över jaktens utveckling och i de flesta fall också över viltpopulationerna, såväl över tiden som för olika platser i landet.

Grunden för en stabil insamling av data är kontakter och återrapportering till jägarna. En mycket viktig del är engagemanget hos ansvariga på lokal nivå som har nära kontakt med jaktlagen och informerar och kontrollerar att rapporteringen genomförs.

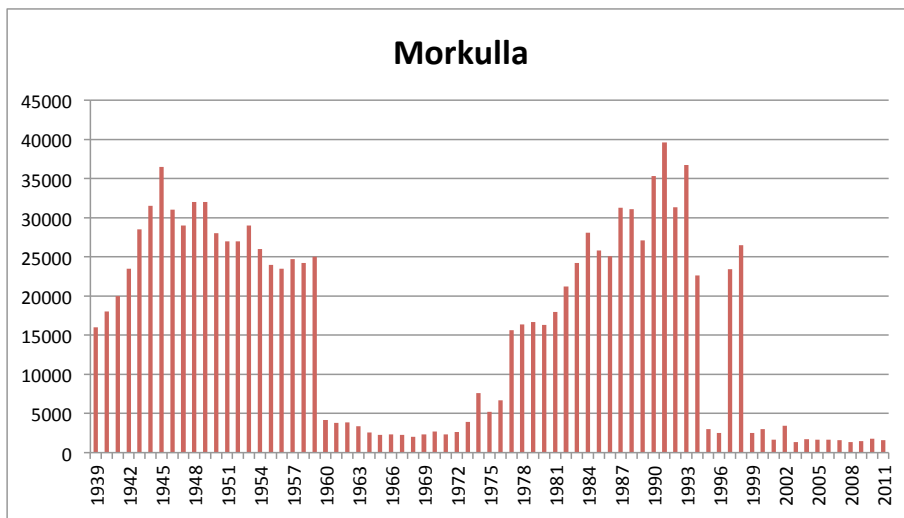
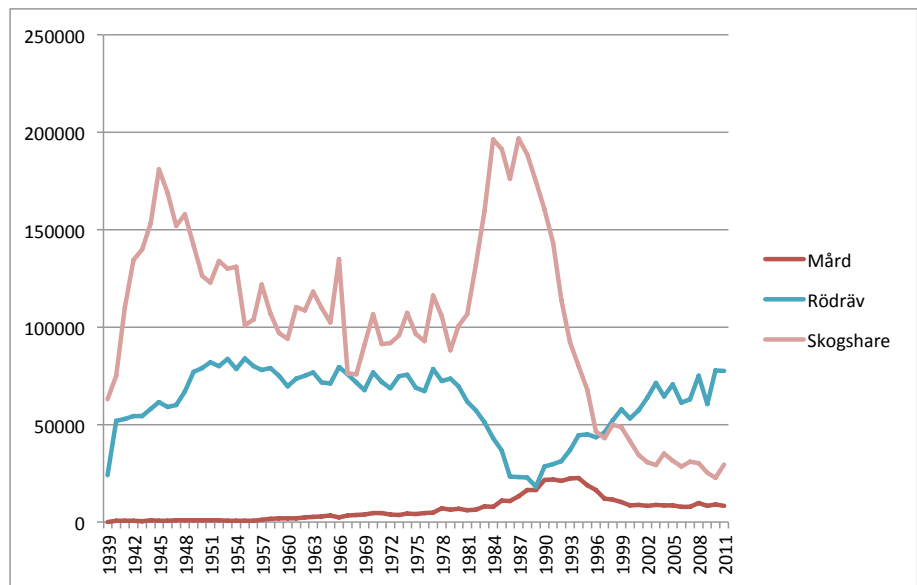
Satsningen inom viltövervakningsprogrammet på senare tid har gett en högre rapportering generellt och ökat medvetenheten för behoven av data.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

DIAGRAM: SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET
FOTO: KENNETH JOHANSSON

Statistiken visar mycket

Ur avskjutningsstatistiken kan man utläsa mycket av vad som skett med jakten och viltet sedan 1939. Vi kan se hur intresset för att jaga olika arter ändras, som till exempel ekorre, där avskjutningen minskar drastiskt ifrån toppåren under andra världskriget.

Vi kan följa spridningen av rävsjuka i olika län och direkt se effekterna av en minskad rävspopulation på både bytesdjur, som till exempel skogsharen, eller konkurrerande predatorer som mård.

Vissa förändringar i statistiken är beroende av jakttiderna, där till exempel morkullans uppvisar kraftig variation beroende när den varit lovlig.

Den lyckade återinplanteringen av bäver kan också följas då den fortsätter att etablera sig i nya områden samtidigt som den i andra utsätts för omfattande predation ifrån vargen.

De sker fortlöpande förändringar i artsammansättningen i viltstammarna men för många arter så ökar antalet. Populationerna av grå- och kanadagås, liksom avskjutningen, har ökat kraftigt under de senaste decennierna.

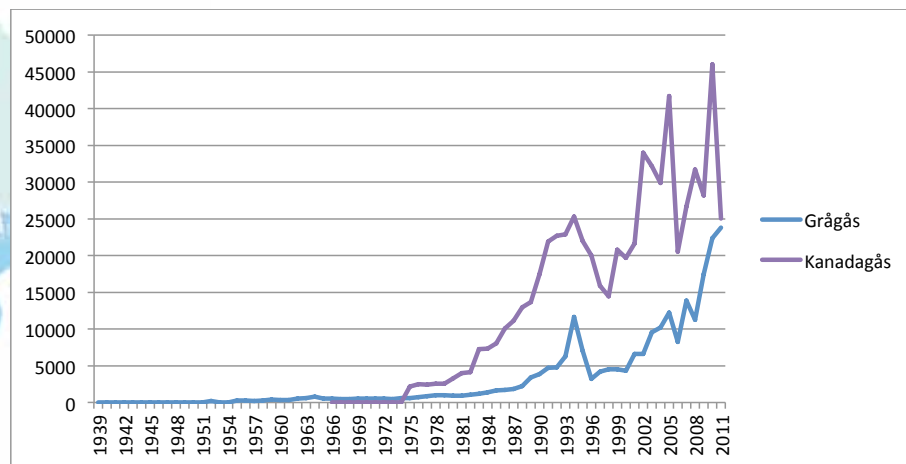
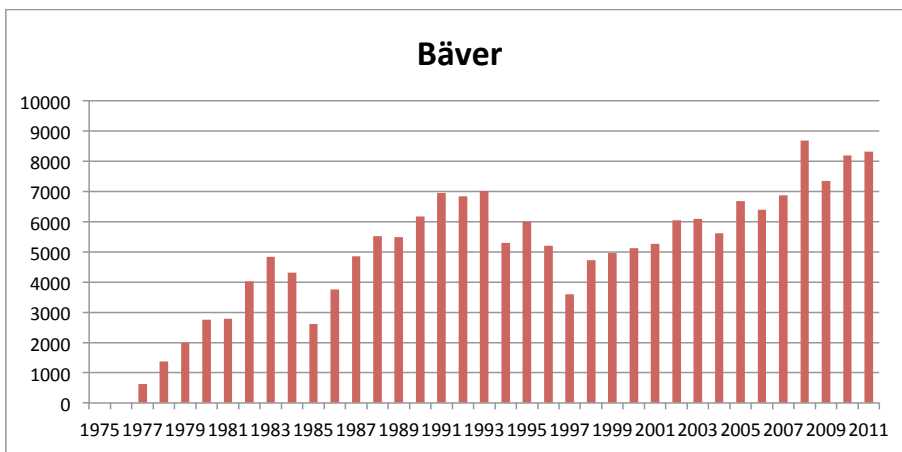

DIAGRAM: SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET
 KARTA: SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET
 FOTO: KENNETH JOHANSSON
 FOTO VILDSVIN: OSCAR LINDWALL

Det som har haft störst påverkan för jägarkåren, och övriga samhället, är naturligtvis ökningen av klövviltsstammarna. Älgen och rådjuret har haft sina högsta noteringar under början av 1980- respektive 1990-talet men finns fortfarande i stora numerärer.

Sedan slutet av 1980-talet har vildsvinen ökat kraftigt varje år och expansionen fortsätter i hög takt. Samtidigt har stammarna av kron- och dovvilt ökat, om än i lägre takt, och utgör nu en väsentlig del av jaktbytet i många områden.

Älgobs

Den växande älgpopulationen ställde krav på ökad kunskap om tillgången på älg. Från Norge hämtade man inspiration till systematiserade jägarobservationer av älg och under 1970-talet gjorde Jägarförbundet försök med detta i Halland.

Sedan 1985 har den så kallade älgobsen genomförts i hela Sverige och från 1997 standardiserades insamlingen och ny programvara utvecklades, vilket gör att dessa rådata numera finns lagrat i databaser.

Observationerna genomförs av jägare under den första delen av älgjakten. Älgobsen genomförs över hela landet och omfattar totalt cirka 4,5 miljoner observationstimmar årligen.

För varje jakttag antecknar jaktlaget antal jägare, antal jakttimmar samt de observationer man gjort. Observationer sätts i relation till ett ansträngningsmått, och ger ”observationer per jakttimme” vilket används för att upptäcka förändringar i älgstammens storlek över tiden. Andra vanligen använda resultat från älgobsen är ”andel tjurar av vuxna älgar” vilket är ett mått på älgstammens sammansättning samt ”antal årskalvar per hondjur” som ger ett mått på reproduktionen.

Såväl älgobsen som den norska motsvarigheten ”Sett Elg” har varit föremål för flera vetenskapliga utvärderingar och är en av fyra huvudmetoder (tillsammans med avskjutningsstatistik, spillningsinventering och älgkalvvikter) för att övervaka älgstammen i den nya adaptiva älgförvaltningen.

Björnobs

Björnobservationer under älgjakten infördes 1998 som ett tillägg till älgobsen i samråd med Skandinaviska Björnprojektet. Insamlingen sker under samma tid som älgobsen och på samma blankett.

Observationerna delas upp på vuxna djur och ungar och mäts som antalet observationer per timme för varje jakttag och dag. Det är idag en viktig metod för att följa björnstammens utveckling på länsnivå tillsammans med insamling av spillning för DNA-analys, som också i huvudsak görs av jägare.

Viltdata.se

Webbportalen Viltdata.se skapades för att minska de administrativa kostnaderna och öka tillgängligheten av information. En minst lika viktig aspekt, för att främja fortsatt hög inrapportering, är att viltdata är ett verktyg utformat för att ge användare största möjliga nytta. Dels för att förenkla för jägarna med rapportering och informationshämtning på en plats och dels för att tillgodose behoven av förvaltningsunderlag genom sammanställda uppgifter på valfri nivå.

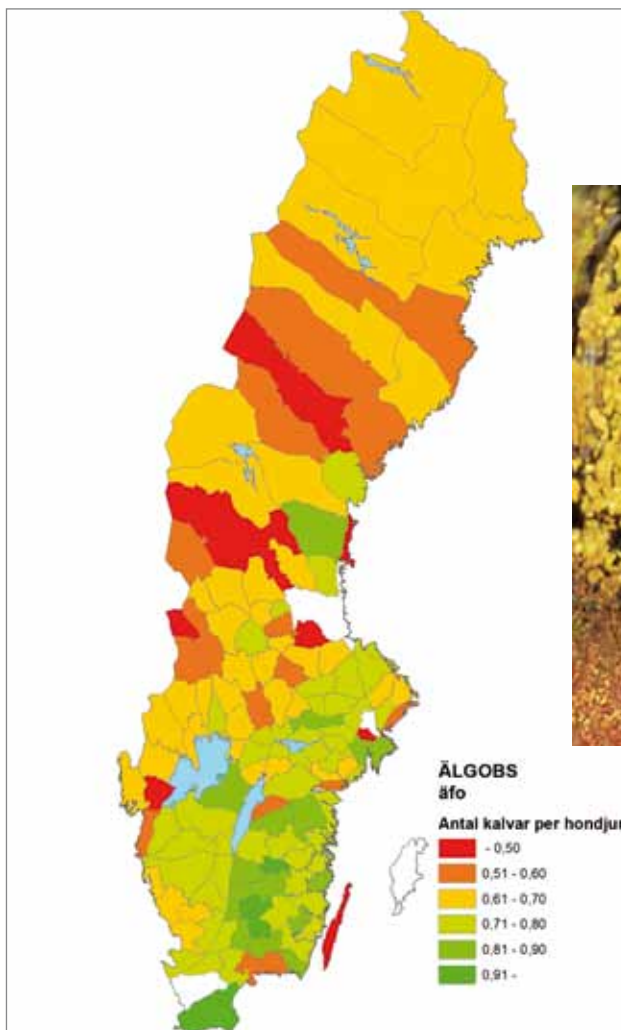
Webbplatsen vänder sig till jägare och jakttag samt myndigheter och organisationer som är intresserade av uppgifter om vilt. Viltdata medger en ambitiös insamling av förvaltning viktiga uppgifter för fällda älgar (antal, kön, ålder, vikter, livmödrar, hornutveckling samt övrig dödlighet inklusive sjuka djur) och älgobs samt fällda vilt och förekomst (hjort och vildsvin) av alla övriga jaktbara arter.

Viltdata.se är integrerad med myndigheternas system för älgförvaltning och arbetet med att utveckla Viltdata.se sker i nära samarbete med jägare vilket borgar för en hög rapporteringsvilja och kontinuitet.

1998 började jägarna också att observera björn, som ett tillägg i älgobsen. Då metoden är den samma som för älg och detta system var etablerat blev merkostnaden låg, liksom behovet av information

FOTO: KENNETH JOHANSSON

Från älgobsen får man bland annat uppgifter om reproduktion (som antalet kalvar per vuxet hondjur) fördelat på de olika älgförvaltningsområdena.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

Smågnagare, skogsfågel, varg, lo, björn...

Förutom datainsamlingarna så finns en del annan viltövervakningsverksamhet inom Jägareförbundet. Två inventeringar med långa tidsserier (Boda) finns till exempel för smågnagare respektive skogsfågel, där smågnagarfångsten har pågått sedan 1961. Index över smågnagare är en viktig källa till information när man ska analysera data för flera arter. Linjetaxering av skogsfågel har gjorts sedan 1980.

Jägareförbundet är och har varit involverade i ett antal olika inventeringar och insamlingar relaterade till vilt. Några projekt är avslutade medan andra fortgår i förändrad eller oförändrad form.

Spårinventeringar på snö av lo och varg har genomförts sedan i början av 1990-talet i Jägareförbundets regi. Numera så deltar Jägareförbundet med personal och frivilliga i inventeringarna tillsammans med länsstyrelserna och Naturvårdsverket enligt särskilt avtal.

Likasa är man involverad i spillningsinventeringar av björn. De senaste åren har spillningsinventering av älg (och även rådjur) ökat.

Framtiden för viltövervakningen kommer nog att vara relativt lik den vi ser idag. Det finns dock ett behov av samordning och analys av befintliga data samt att göra kompletteringar av arter som inte omfattas i tillräcklig utsträckning i befintliga system. Ledstjärnan för både nya och gamla system bör vara relevans samt vetenskapligt utvärderade och kostnadseffektiva metoder.

Inventering av smågnagare har pågått sedan 1961.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

HUNDEN I CENTRUM

Hunden är jägarens bästa vän och har varit så under lång tid. Hunden har alltid varit av största betydelse för den svenska jaktutövningen.

FOTO: MADELEINE LEWANDER

Hunden har alltid varit central i den svenska jaktutövningen och därmed också fått stor betydelse i Svenska Jägareförbundets arbete och i det allmänna uppdraget.

AV BERNT KARLSSON

I den svenska jaktens historia är hunden K-märkt. Den har använts som medhjälpare vid jakt ända från första början. Hunden finns avbildad på våra hållristningar och omnämns redan i landskapslagarna.

Det svenska landskapets karaktär, med vidsträckta jaktområden, gör också att en jägares hund ofta arbetar ensam på långt avstånd från sin förare.

De ursprungliga hundarna var spetsar, förfäder till våra dagars gråhundar och jämthundar.

De första stövarna togs in av officerare under 30-åriga kriget och bildade sedermera underlag för inhemsk avel. Sedan har jakthundar av olika raser och med skilda arbetssätt införts efterhand. Pointrar och settrar kom redan i mitten på 1800-talet, taxar och terriers något senare.

När det kom till hundanvändningen satte den nya jaktlagen 1938 upp vissa begränsningar förestavade av jaktvårdstanken och omsorgen om viltet. Ordalydelsen känns väl igen:

”Därest jakt med drivande hund idkas å område, som är av sådan beskaffenhet, att drevet måste antagas komma att huvudsakligen framgå över annans jaktområde, och det av omständigheterna uppenbarligen framgår, att syftet är att åtkomma villebråd från sistsagda område, då anses det som om olovlig jakt ägt rum.”

Den nya jaktlagen reglerade också problemet med löslöpande hundar i skog och mark. Vi fick ett så kallat hundförbud - från 1 mars till 20 augusti - som i princip gäller oförändrat än idag.

Kennelklubben bildas

Intresset för att förbättra jakthundarnas standard och jaktduglighet drevs från början av några få entusiaster.

År 1889 bildades emellertid Svenska Kennelklubben. Bland initiativtagarna märktes ett stort antal av den tidens mera bemärkta jägare och jaktvårdare, som insåg betydelsen av en ordnad avel för att få fram dugliga jakthundar med goda, arvbara egenskaper.

Svenska Kennelklubben bildades alltså av jägare och var också från början endast till för jakthundar. Det var märkbart på klubbens första utställningar, där endast jakthundar visades.

Allteftersom Kennelklubbens verksamhet blev känd växte även intresset bland ägare av sällskapshundar att delta i arbetet med rasavel och idag är jakthundarna i minoritet.

FOTO: MALOU KJELLSSON

Under 75 år hinner mycket förändras. I början lades mycket arbete på att få fram rådjursrena stövare, nu är det stort fokus på att få fram lämpliga vildsvinshundar.

FOTO: MALOU KJELLSSON

Rådjursrena hundar

Rådjurens snabba expansion skapade den första riktigt heta diskussionen om hundanvändning. Det var en debatt som startade redan på 1930-talet men räckte flera årtionden framåt.

Den tidens stövare var inte rådjursrena, tragedierna var många och blev mycket uppmärksammade i media. Frågan var till och med uppe och vände i riksdagen. Stövarjakten efter hare och räv, som då var en dominerande jaktform, sågs hotad.

Bildandet av en avelsförening för rådjursrena stövare var början till en vändning. Många tvivlade på att det skulle gå att göra stövarna rådjursrena, men det gick.

Inom Svenska Jägareförbundet arbetade också en särskild rådjurskommitté med representanter för Svenska Kennelklubben och berörda jakthundklubbar. De rådjursrena stövarna blev allt fler. Samtidigt ökade antalet kortbenta, drivande hundar, som var mer lämpade för rådjursjakt.

Bakom resultatet låg både noggrann avelsplanering och hundträning i rådjursrenhet.

Etiska riktlinjer

Jägareförbundet har under lång tid utarbetat etiska riktlinjer för jakt och jaktträning med hund. En särskild policy för jakthundsanvändningen blev klar 2010 (se sidan 70).

Hundarbetet inom Jägareförbundet har också varit knutet till utbildning av eftersökshundar, hundar som krävs vid jakt efter klövvilt och från och med 1993 även apportörer som krävs vid viss fågeljakt.

När den så kallade Fjälljaksreformen trädde i kraft 1993 anordnade Jägareförbundet möjligheter för hundägare att renrenhets-testa sina hundar inför jakten. Testverksamheten skedde på renar i hägn och sköttes av särskilt utbildade instruktörer efter förebild från de norska färrenhets-proven.

Hund som skulle testas försågs med elhalsband och fick en strömstöt om den försökte ge sig på någon av hägnets renar.

FOTO: TOMAS OHLSSON

Håll din hund kopplad

Lösa hundar kan skada det vilda. Detta gäller alla slags hundar.

UNDER TIDEN I MARS-20 AUGUSTI

Skall hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att springa lösa i mark där det finns vilt.

(16§ LAGEN OM TILLSYN ÖVER HUNDAR OCH KATTER)

UNDER DEN ÖVRIGA TIDEN AV ÅRET

Skall hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att driva eller förfölja vilt, när de inte används vid jakt.

(16§ LAGEN OM TILLSYN ÖVER HUNDAR OCH KATTER)

OBS! DET FINNS VISSA UNDANTAG FRÅN 16 § LAGEN OM TILLSYN ÖVER HUNDAR OCH KATTER VAD GÄLLER JAKT OCH JAKTTRÄNING MED HUND. SE 16§ JAKTFÖRORDNINGEN.

ÖVER-
TRÄDELSER
KAN MEDFÖRA
BÖTER, HUND-
FÖRBUD M.M.

DET SÅ KALLADE HUNDFÖRBUDET

Den nya jaktlagen från 1938 reglerade också problemet med löslöpande hundar i skog och mark. Vi fick ett så kallat hundförbud från 1 mars till 20 augusti, ett förbud som gäller än idag. Inte bara jägare behöver informeras och utbildas och Jägareförbundet upplyser regelbundet om vad som gäller. Här ett vykort från 1940-talet av Knut Stangenberg och en affisch från ett betydligt senare datum.

LYDIGARE HUNDAR

Sedan millenieskiftet har lydnadsutbildning av jakthundar varit centralt för Jägareförbundet inom det allmänna uppdraget.

Utbildade lydnadsinstruktörer ska finnas inom alla regioner så att alla jägare har möjlighet att gå en grundlydnadskurs med sin hund. Kurserna är speciellt upplagda med tanke på de krav som ställs på jakthundar. Full kontroll och bättre kontakt med hunden är målsättningen.

Dressyr med elhalsband förbjöds dock efter kort tid av Jordbruksverket. Eldressyr ansågs för plågsamt, trots att syftet var att förhindra ett betydligt mer omfattande djurplågeri som skulle kunna bli följden vid hundangrepp på tamren.

Nordiskt karaktärsdrag

Jakt med lös hund är ett nordiskt karaktärsdrag inom jakten, men löshunds jakt är också tillåten i alla andra europeiska länder, med undantag för Holland.

När det gäller Sverige är bestämmelserna om hundar rigorösa och jakthunds användningen är strikt reglerad. Särskilt ska nämnas lagen om tillsyn av hundar och katter och bestämmelserna om hur och när olika typer av jakthundar får användas.

Utbildnings- och avelsverksamhet pågår ständigt inom Jägareförbundet, Kennelklubben och specialhundklubbarna. Sedan 1995 är riks jaktvårdskonulenten adjungerad i Svenska Kennelklubbens jakt-hundskommitté. Jägareförbundet arrangerar också årligen seminarium med Kennelklubben och olika jakthundklubbar.

Utredning om löshunds jakt

Under 2012 kom en begäran om att regeringen skulle göra en konsekvensutredning av jakten med lös hund.

Motiveringen var att lösa hundar i naturen ledde till problem och konflikter samt att hundanvändningen inte var nämnvärt reglerad i lag. Dessutom påstods det att Sverige var ett av få länder som tillät jakt med lös hund och att det inte krävdes någon utbildning av vare sig hundar eller hundförare.

Regeringen fann det obehövligt att starta någon utredning.

VILDSVIN OCH BJÖRN

I och med att vildsvinen både har blivit fler och spridit sig har det uppstått behov av att kunna testa vildsvinshundar. Idag finns det två testhägn för vildsvin, ett i Östergötland och ett i Skåne, som godkänts av Jägareförbundet och Kennelklubben.

Testverksamhet för hundar på björn bedrivs också sedan några år i Junsele i Jägareförbundets regi.

FOTO: BERNT KARLSSON

OM JAKTEN GÅR FEL

FOTO: MALOU KJELLSSON

Jakt kräver omdöme och förberedelser, men ibland går det fel ändå. God beredskap för eftersök av skadat vilt är en viktig del i jaktutövningen. Här har hunden en central roll.

AV BO THELANDER

I Jaktlagens paragraf 28 står det:

”Om vilt har skadats vid jakt, skall jägaren snarast vidta de åtgärder som behövs för att viltet skall kunna uppsåras och avlivas.”

Detta betyder att allt vilt är inkluderat och att jägaren själv är personligt ansvarig. I de fall jakten leds av en jaktledare är det emellertid denne som är skyldig att se till att eftersök blir genomfört.

Ibland går ett djur undan även för ett bra skott och kan vara svårt att hitta. Vid fågeljakt kan det också ibland vara mycket svårt för en jägare att finna en skjuten fågel.

För att minimera riskerna att döda eller skadade djur lämnas kvar i markerna har Jägareförbundet föreslagit att eftersökshund ska finnas på skottplatsen inom högst två timmar efter påskjutning vid all klövviltjakt, samt vid jakt efter björn och lo. Man har också föreslagit att appporterande hund ska medföras vid viss fågeljakt.

Bestämmelser i enlighet med Jägareförbundets förslag har införts i Jaktförordningen.

Teoretisk och praktisk kunskap och särskilt tränade hundar är det som ger förutsättningar att klara upp eftersök på ett bra sätt. Därför har också Jägareförbundet under många år hållit utbildningar i eftersök och också utbildat och fortbildat instruktörer i ämnet. Man samverkar också med jakthundsklubbarna.

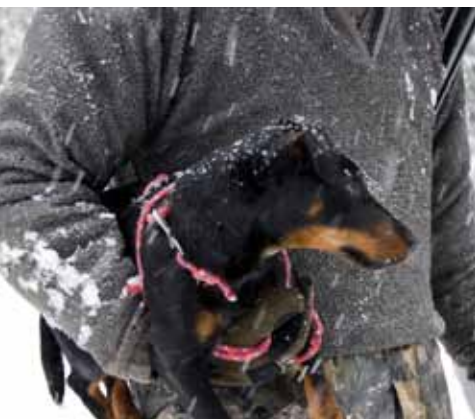
Eftersök handlar inte bara om att spåra upp och avliva djur som skadats under jakt, många vilda djur blir skadade i trafiken (läs mer i kapitlet Viltet och trafiken).

Vid all jakt krävs god beredskap för eftersök av skadat vilt, liksom att finna dött vilt. Eftersök kräver både kunskap av jägaren och särskilt tränade hundar.

FOTO: MEDELEINE LEWANDER

ETISKA RIKTLINJER FÖR JAKT OCH JAKTRÄNING MED HUND

Jakten i Sverige, och i övriga Norden, är mycket tätt kopplad till samarbetet med hunden. Svenska Jägareförbundet har lagt ner mycket arbete på att utveckla hundarnas egenskaper och samarbetet med jägaren. Nedanstående etiska riktlinjer gäller just nu (2013), men utvecklas hela tiden i takt med att nytt jaktvilt och nya hundraser tillkommer.

VÄLJ HUND EFTER DINA BEHOV OCH DIN PERSON

Vissa raser är avlade för att ha mycket egen vilja, energi och robust psyke vilket kan vara nödvändigt för dess arbete under jakt. Var därför noga med valet av jakthund så den passar såväl dina behov för jakten som dina möjligheter att vara en god ledare för hunden. Nyttja Jägareförbundets och specialhundsklubbarnas kursverksamhet och instruktörer för att utbilda din hund och dig själv.

Välj hund efter dina behov och din person. En av riktlinjerna i Svenska Jägareförbundets etiska riktlinjer för jakt och jaktträning med hund.

FOTO: MALOU KJELLSSON

HUNDFÖRARENS ANSVAR GENTEMOT HUNDEN

Jakthunden ska ha god omvårdnad, konditionsträning, grunddressyr och jaktträning så att den kan ledas på ett ändamålsenligt sätt för att minimera risken för skador på såväl hunden som det vilt den ska jaga. Lägg särskild vikt vid förmågan att i alla möjliga sammanhang kalla in din hund. En välutbildad, kontaktbenägen och trygg jakthund blir en stor tillgång i jakten.

HUNDFÖRARENS ANSVAR GENTEMOT VILTET

Håll dig välinformerad om de bestämmelser som gäller för jakt och jaktträning med hund. Hundar som används för jakt på en tillåten viltart får inte jaga en icke tillåten viltart. Tänk på att när hunden är trött så kan det vara dags att avsluta jakten. Släpp aldrig en ”ny” hund på samma vilt när den första hunden tröttnat. Låt inte hundar jaga vid besvärliga väderförhållanden som exempelvis kyla (under 15 grader), djup snö eller skare.

ANVÄND BARA HUNDAR MED LÄMPLIGT FÖRFÖLJANDE

Olika hundindividers jaktegenskaper är lämpliga för olika viltarter. En skarpsprungen vinddrivare måste ha ett riktigt kort förföljande för att anses lämplig för till exempel rådjur, även om hunden i fråga som ras tillhör så kallade kortdrivare.

VAR AKTSAM OM MODERDJUREN

Vid jakt med hund kan ibland moderdjur och hennes ungar dela upp sig. Var aktsam så inte ett förärende hondjur fälls. Detta gäller bland annat vid rådjurs-, älg-, björn- och vildsvinsjakt, men även vid fågeljakt tidigt på säsongen.

JAKTLEDARENS ANSVAR VID JAKT MED HUND

Jaktledaren har ett särskilt ansvar att leda och planera jakten så att rätt typ, antal och kombination av hund/hundar används samt att de ges möjlighet att arbeta på det sätt som de är avsedda för.

Vidare ska jägare utöver hundförare få upplysning om förutsättningarna för jakten med hund. Jaktledaren ska även vara beredd att genast avbryta jakten med den hund som betar sig direkt olämpligt med hänsyn till viltet, regelmässigt visar tendenser till att skada friskt normalt utvecklat vilt eller andra hundar. En sådan hund kan kanske istället utbildas och nyttjas som eftersökshund.

Var särskilt uppmärksam på hundarnas beteende när flera hundar används i samma jaktsåt. Även om man vet att en hund agerar lämpligt på egen hand kan situationen och arbetssättet snabbt förändras då hunden får sällskap. Kompensera aldrig bristande kvalitet på hundarna med kvantitet. Vissa jaktformer kan innebära att man använder hundar, med olika jaktegenskaper, på samma viltslag. Var dock aktsam så att inte en hund försöker hålla viltet kvar genom att ställa det och en annan försöker hålla det i rörelse, det skapar konflikter såväl mellan hundar som mellan hundar och vilt.

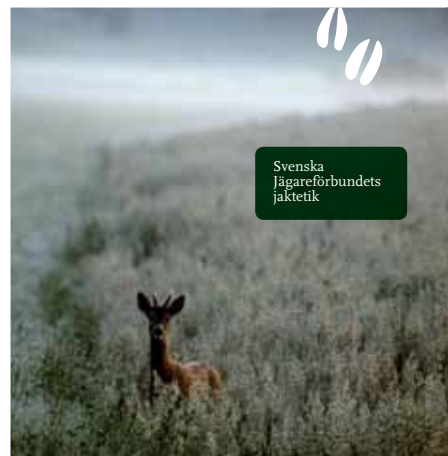
VÅRT GEMENSAMMA ANSVAR FÖR JAKTEN MED HUND

Ras- och specialhundklubbarnas jaktprov är ett mycket viktigt redskap för aveln och framtagandet av ändamålsenliga och lämpliga jakthundar. Alla hundägare bör sträva efter att bidra till sin ras utveckling genom att delta i provverksamhet.

Hunden får endast nyttjas för att lyckas i jakten eller att jakträna den inför jakten. Användningen av jakthundar i situationer med levande vilt får aldrig betraktas som en "sport" i sig där jakthundsanvändningen blir ett självändamål. De svenska jägarna har idag stor frihet under ansvar och det är viktigt att vi vårdar det förtroendet väl. Vi är alla varje dag ansvariga för jaktens framtid i allmänhet och jakten med hund i synnerhet.

ANVÄND ALLTID BÄSTA TILLGÄNGLIGA EFTERSÖKSEKIPAGE

Håll dig informerad om de krav på eftersökshund som gäller för respektive jakt. Se till att innan jakten ha förvissat dig om att ha tillgång till bästa möjliga och utvilade eftersöksekipage för varje enskild viltart som jagas. Släpp prestigen och låt den med bäst rutin, utrustning och hundmaterial för en viss viltart sköta eftersöket!

Svenska Jägareförbundet har gett ut en rad med etiska riktlinjer. De finns både i tryckt form och att ladda ner från hemsidan.

VILTET OCH TRAFIKEN

Att organisera och genomföra eftersök på trafikskadat vilt är numera ett stort arbete för Svenska Jägareförbundet. Under 2012 skedde till exempel 35 000 trafikolyckor med rådjur.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

När allmänna uppdraget blev till 1938 var problemet med vilt och trafik inte så stort. Detta har ändrats radikalt och numera är Vilt och trafik ett eget verksamhetsområde inom det allmänna uppdraget. Målet är bland annat att minska lidandet för trafikskadat vilt genom att tillhandahålla kompetenta eftersöksekipage.

AV BO THELANDER

Stora klövviltstammar, bättre vägar, snabbare bilar och tätare trafik är fyra faktorer som ligger bakom viltolycksfallsproblemen. 2012 rapporterades till exempel cirka 47 000 viltolyckor, varav 35 000 med rådjur, 6 000 med älg och 4 200 med vildsvin.

Jägareförbundet har varit hårt och ingående engagerat i problemet med vilt och trafik. Bland annat har förbundet under åren deltagit i ett flertal arbetsgrupper med representanter för väg- och trafikfrågor, Naturvårdsverket, Polisen, med flera.

Arbetsgrupperna har initierat ett antal forskningsprojekt syftande till att minska riskerna för viltkollisioner. Bland annat kan nämnas försök med vilttunnlar, doftämnen, viltspeglar, med utglesning av skogen längs vägarna och med viltstängsel.

Förbundets fältpersonal och förtroendevalda har i dessa sammanhang kunnat bidra med sin lokalkännedom angående klövviltpopulationerna, särskilt frekventerade viltväxlar, etc.

Eftersök av trafikskadat vilt

I många fall tar sig ett trafikskadat djur från olycksplatsen och ett eftersök måste göras. Problemen kan inledningsvis vara stora. Det kan vara svårt att hitta den exakta olycksplatsen, det kan vara hårt trafikerade vägar - och det är ofta mörkt.

Även om djuret är dött, eller i vart fall ligger i anslutning till olycksplatsen, måste någon komma och ta hand om det.

Under många år lutade polisen sig mot lokala jägare med dugliga eftersökshundar. Ersättningsfrågorna var oreglerade och jägarna arbetade i de flesta fall helt gratis, eller till och med fick betala för sitt arbete (bensinkostnader, med mera). Trots detta har tusentals eftersök genomförts varje år tack vare att engagerade jägare ställt sig till förfogande.

Nationella viltolycksrådet

Jägareförbundet har under många år arbetat med att se till att eftersöksjägarna får ersättning för sitt arbete och med att hitta enhetliga och rättssäkra instruktioner för eftersöksjägare.

Numera finns Nationella Viltolycksrådet, NVR, ett nationellt samarbetsorgan som arbetar med viltolyckor. Rikspolisstyrelsen är sedan 2007 samordningsansvarig myndighet.

FOTO: MARTIN KÄLLBERG

Rådet har två verksamhetsgrenar, dels att samordna en viltolycksorganisation med jägare som söker efter trafikskadat vilt, dels ett viltolycksförebyggande arbete. NVR har en egen hemsida och sammanställer bland annat statistik baserad på antalet polisrapporterade viltolyckor.

Inom ramen för det allmänna uppdraget svarar Svenska Jägareförbundet, tillsammans med Jägarnas Riksförbund, för att tillhandahålla jägare med eftersökshundar och kontaktpersoner för viltolycksorganisationen. Samtliga län i Sverige är engagerade och i varje län finns en ansvarig från jägarorganisationerna och polisen.

Det här är naturligtvis ett stort arbete för Svenska Jägareförbundet, både centralt, regionalt och lokalt. 2012 uppgick antalet kontaktpersoner och eftersöksjägare till 5 000 personer och över 500 eftersöksexipage utbildades.

VILTOLYCKA Ring SOS 112

ANMÄLNINGS- OCH MARKERINGSSKYLDIGHET

- Om du varit inblandad i en viltolycka med nöddjur av djurarterna björn, varg, järv, lodjur, rådjur, dövtjopp, kvickbjopp, vildsvin, moosebjörnar, rådjur, utlös eller den mossa du ringa 112 och anmäla olyckan till Polisen
- Märk ut olycksplatsen, gärna med viltolyckaremsa

MARKERINGEN HJÄLPER

Tack vare att du markerar platsen där viltolyckan har skett kan en eftersöksgarare med tillrädd hund enklare hitta platsen där viltet ligger eller fik försvunnit. De kan börja spärra del skadade djuret och förkorta dess livslängd.

- På www.viltolycka.se hittar du mer information
- Ladda ned appen "Viltolycka" i din mobiltelefon

ATGÄRDER PÅ OLYCKSPLÅTSEN

- Varna andra trafikant – använd varningsangel och stå upp den på väggväg avstånd från olyckan
- Ta hand om de skadade. Ge "botiga hjälpen" – tanna polis via SOS 112
- När du kommer lämna tydlig viltolyckspåring – här du gör avstånd den informationen. (I appen "Viltolycka" får du koordinaterna.)

FÖREBYGG OLYCKAN

- Anpassa farten
- Använd bilballe
- Se inte bara vägen utan även beredningen runt omkring
- Var extra uppmärksamma i skymning och gryning
- Tänk på att en del djur är flockdjur, ett djur följs ofta av fler
- Respektera varnings skyltar för vilda djur

VILTOLYCKA Ring SOS 112

På Nationella Viltolycksrådets hemsida kan man få mycket information och bland annat ladda hem viltolycksremisor för att ha i bilen och för att underlätta för eftersöksjägarna.

DE STORA ROVDJUREN

FOTO: KENNETH JOHANSSON

FOTO: KENNETH JOHANSSON

En sak är säker, de stora rovdjuren engagerar! Varg, björn, lodjur och järv. Få djurarter sätter känslorna i svallning som dessa rovdjur – i synnerhet gäller det vargen. En annan sak är också säker, det går bra för de stora rovdjuren. Stammarna ökar, år för år.

AV GUNNAR JOHANSSON

Så länge det har funnits människor och stora rovdjur på samma plats har det funnits konflikter. Det gäller inte bara i Sverige.

Redan på medeltiden dokumenterades varg och björn som ett hot, främst mot boskap. De jagades hårt och med alla medel. Det var inte bara allmänt accepterat att jaga rovdjur utan staten hade lagar om obligatoriska jakter och betalade ut skottpengar.

Under åren 1827-1839 fälldes till exempel 6 790 vargar i Sverige, varav 271 bara i Stockholms län.

När allmänna uppdraget kom till 1938 var det fortfarande skottpengar på varg och järv. För en varg fick man 100 kronor och för en järv 20 kronor. I den nya jaktstadgan hade man fördubblat ersättningen jämfört med den gamla.

Att bevara mångfalden i den svenska faunan har alltid varit en självklar ledstjärna för Svenska Jägareförbundet. Det gällde 1938 och det gäller 2013. För mycket ”av det goda”, vare det sig gäller älg, vildsvin eller stora rovdjur kan dock ställa till med problem.

Björn

Björnen fredades redan på 1920-talet, dock bara på statens marker. Trots en viss tjuvjakt, samt att man hade rätt att döda björn som anföll tamdjur, så växte den svenska björnstammen.

1981 infördes åter en reglerad licensjakt och Naturvårdsverket delade ut licenser för 36 björnar varav sexton sköts. Sedan dess har antalet licenser och skjutna björnar ökat. 2008 beräknades att det fanns cirka 3 300 djur. Den svenska brunbjörnen anses ha en av världens snabbaste tillväxttakter. En ny beräkning kommer 2014.

Björn orsakar ibland konflikter genom att de dödar vilt eller husdjur, framför allt älg, ren och får, liksom att oskygga björnar vid bebyggelse kan orsaka problem.

Genom det Skandinaviska björnprojektet, där norska och svenska forskare samarbetat i över 25 år, finns mycket kunskap vilket ger bra möjligheter till förvaltning och jaktligt nyttjande.

Jägarna hjälper till med kunskapsunderlag genom bland annat björnobservationer i samband med älgjakt och älgobs och med att hjälpa till med insamling av björnspillning för DNA-analys.

Björnjakt har under de senaste åren blivit en uppskattad jaktform och Jägareförbundet har bland annat tagit fram ett skjutprov, det så kallade Björnpasset, och arbetat med hundfrågor relaterade till björnjakten.

Lodjur och järv

Lodjuret fridlystes 1928. Järven 1969. Numera finns det 1 400-1 900 lodjur (vintern 2010/2011) och 668-835 järvar (2012).

Järven jagas inte, dock kan man få tillstånd till skydds jakt. Järven kan vara ett stort problem för renskötseln.

När det gäller lodjuren så kan man säga att jakten har kommit och gått under åren.

Lodjuret har haft en fantastisk ökning från cirka 200 djur så sent som på mitten av 1980-talet till närmare 2 000 djur (vintern 2010/2011). Licensjakt på lo har varit tillåten sedan 1996. Under den perioden har lite över 1 000 lodjur fällts och stammen har samtidigt ökat och spridit sig till nya områden.

Inventeringar av de stora rovjuren har varit en självklar del i det allmänna uppdraget, liksom information om förvaltning.

FOTO: ROGER BERGLUND/SCANPIX

FOTO: STEINAR MYHR/NN/SAMFOTO

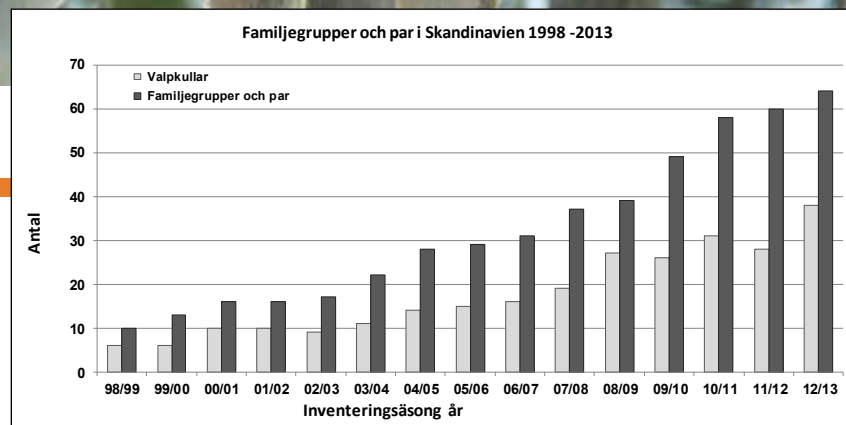

FOTO I HÄGN: MAGNUS RYDHOLM

Utvecklingen av den skandinaviska vargstammen 1998–2013. Mörkgrå staplar visar summan av familjegrupper och par under vintern, ljusgrå staplar visar antal dokumenterade valpkullar.

KÄLLA: VILTSKADECENTER

Varg

Vargen totalfredades 1966 i Sverige och 1972 i Norge. Då kanske det fanns ett tiotal djur kvar. Med undantag för en föryngring i Norrbottens län 1978 förekom efter fridlysningen inga kända föryngringar i Skandinavien förrän 1983 i norra Värmland. Då föddes sex valpar i berget Dundern i närheten av Skräckarberget.

På Värmlands läns jaktvårdsförening upptäckte man snart att vargen blivit ett problem för många i norra Värmland och en fråga som de fick lägga mycket tid på. När vargarna började döda får och också dödade en jämthund blev läget än allvarligare.

Vintern 1984 gjordes en rovdjursinventering som visade att det fanns åtta vargar. Även Naturvårdsverkets vargspårare var med, och alla var överens.

Motståndet mot varg i Nordvärmland blev i stort sett kompakt. Föreningen Nordvärmlands Vilt och Miljöförening bildades och fick snabbt flera tusen medlemmar. Målsättningen var inte att utrota vargen men att myndigheterna skulle ta hänsyn till de problem som uppstått. En mer militant förening med namnet Vargfritt Nordvärmland bildades också liksom Våra Rovdjur (sedan 1997 Svenska Rovdjursföreningen), vars syfte var att bevara rovdjuren.

Det är klart att det blev konflikter. För att i någon mån tillmötesgå folkopinionen ansökte Värmlands jaktvårdsförbund om jakt på två vargar 1984, något som länsstyrelsen biföll. Jakten överklagades dock till regeringen och blev aldrig av.

Man kan säga att dagens vargproblematik började där och då. Det vill säga i norra Värmland 1983. Från vargflocken i Värmland, som ynglade nästan varje år, spred sig sedan vargarna. Idag finns huvuddelen av vargarna i ett kärnområde i Mellansverige.

De senaste inventeringarna från vintern 2012/2013 visar på att det finns 380 vargar i Skandinavien, varav 350 i Sverige (rapport från Viltskadecenter i september 2013). Det innebär att vargstammen är den största på 150 år.

Forskarna räknar med att det föddes cirka 40 kullar under sommaren 2013 och om man räknar bort en viss dödlighet så ligger vargstammen på cirka 480 vargar vintern 2013/2014.

I vissa delar av Sverige ligger numera vargreviren tätt, och det skapar självklart problem för de människor som bor där.

Minst fyra problemområden mellan varg och människa har pekats ut av vargforskare:

- Vargen dödar tamboskap, som får, nötdjur och ren.
- Vargen skadar och dödar hundar, oftast i samband med jakt.
- Vargen konkurrerar med människan om det jaktbara viltet, främst älg och rådjur.
- Vargen får människor att känna rädsla och osäkerhet för sin egen och anhörigas säkerhet.

Ska balanseras med jakt

Svenska Jägareförbundet har tagit fram en rovdjurspolicy och handlingsplaner. I policyn kan man bland annat läsa:

”De stora rovdjuren är en del i Sveriges fauna. Rovdjurens numerär och utbredning ska balanseras genom jakt så att det samlade rovdjurstrycket regionalt blir acceptabelt för lokalbefolkningen, viltvården och den nordiska jakttraditionen.”

Under årens lopp har Jägareförbundets personal och förtroendevalda lagt ner avsevärd tid och kraft till att följa rovdjursstammarnas utveckling och förvaltning och att informera om detta.

Debattens vågor när det gäller vargen har gått höga under åren. Hur många vargar ska vi ha? Ska man få försvara sin hund eller andra tama djur? Vad är gynnsam bevarandestatus? Hur ska vi förvalta den växande vargstammen? Alla har haft en åsikt, inte bara jägare och ägare av tamboskap.

Licensjakt på varg

2010 och 2011 genomfördes en blygsam licensjakt på varg. Debattens vågor gick ännu högre. I augusti 2011 tog regeringen beslut om att ställa in licensjakten under 2012 med motivet att EU-kommissionen hotat dra Sverige inför domstol.

Jägareförbundet beslutade då, efter en extra inkallad ordförandekonferens, att lämna förankringsarbetet med att förstärka vargstammens genetik och sitt bistånd till myndigheter med organisation av skydds jakt och inventering av varg. Med andra ord, information och förvaltning avseende varg ingår tills vidare inte i det allmänna uppdraget efter ett beslut från Jägareförbundet 2011.

Jägareförbundet anser att vargen ska förvaltas som alla andra jaktbara viltarter och har för avsikt att engagera sig i dessa frågor när förvaltning åter är aktuell.

Jägareförbundet anser att vargen ska förvaltas som alla andra jaktbara viltarter. De socio-ekonomiska värdena är också viktiga och måste lyftas fram i rovdjursförvaltningen.

FOTO: OLLE OLSSON

MÄNNISKAN OCH JAKTEN

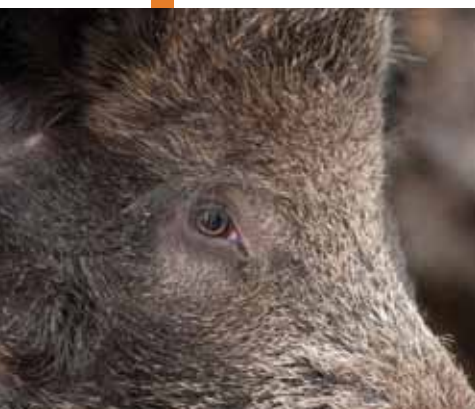
Kunskap om vilt och jakt räcker inte för en framgångsrik viltförvaltning, människors attityder och beteenden spelar också stor roll. Detta har naturligtvis varit en grundbult för Svenska Jägareförbundet och det allmänna uppdraget under alla år.

AV ANJA KJELLSSON

Olika brukare, som till exempel jägare och intressenter i skogsbruket, kan ha olika attityder i frågor om till exempel älgstammens storlek och betesskador på tallungskog.

När det gäller vildsvinsförvaltningen så angår den inte bara jägare, utan i hög grad också brukare av jorden. Det blir riktigt intressant om man är både jägare och markägare samtidigt.

I flera studier framgår det att attityderna är mycket mångfasetterade och att läget oftast inte är svart eller vitt. Jagande markägare är till exempel beredda att lägga tid och resurser på att viltanpassa skogsskötseln för att gynna bland annat älg och rådjur.

Människors attityder och beteenden spelar stor roll när det gäller en framgångsrik viltförvaltning. Det gäller älg såväl som vildsvin, varg och ripor.

FOTO ÄLG: KENNETH JOHANSSON

FOTO VILDSVIN: THOMAS OHLSSON

FOTO VARGJAKT: OLLE OLSSON

FOTO RIPA: KENNETH JOHANSSON

Förvaltning av varg...

I förvaltningen av de stora rovdjuren, särskilt vargen, har allmänhetens attityder fått en allt större påverkan. I en uppföljning (2012) av svenskarnas attityd till varg framgick att man ser effekter av en växande vargstam. Andelen som var positiva till varg hade minskat från 70 till 55 procent. Det fanns också ett starkt stöd för vargjakt i förvaltningssyfte.

Vargen kan inte förvaltas enbart utifrån biologiska variabler som genetisk status och antalsmål för vargpopulationen. Det betonas alltmer att de socioekonomiska konsekvenserna av vargstammens utveckling måste analyseras och ingå i vargförvaltningen.

... och ripor

Inte heller i förvaltningen av dal- och fjällripa på statens marker ovan odlingsgränsen och inom renbetesfjällen i Jämtlands län räcker det med inventeringsresultat av riporna och deras reproduktion. Hänsyn behöver också tas till jägarnas beteenden.

Studier har visat att ripjägare betar sig ganska olika i jakten. Faktorer som kan påverka jaktens utövande och jaktresultatet är till exempel nationalitet, om jägarna har årskort eller dygnskort och om de är kvinnor eller män.

JAKTENS VÄRDE

Hur ska jaktens värderas? Jakten är en livsstil och ett kulturarv och de jaktbara viltarterna är en del av den biologiska mångfalden.

Det är ändå viktigt att kunna sätta ett ekonomiskt värde på jakten som livsstil, framför allt när den kommer i konflikt med till exempel skogsbruket och jordbruket. Där finns det ofta en prislapp på förlorade intäkter på grund av betad tallungskog eller när vildsvinen har förstört ett moget sädesfält.

Jakten i Sverige var värderad till tre miljarder kronor enligt en studie 2005/2006.

För den enskilda jägaren värderades jakten till 11 200 kronor (bruttovärde, användarvärde).

Jakt ger både ett köttvärde och ett rekreativvärde, där faktiskt värdet av rekreation var högre än köttvärdet!

Det finns tydliga variationer i jaktkostnader, i mervärdet av jakten och i attityderna till kött- respektive rekreativvärdet mellan norra och södra delar av Sverige.

3 MILJARDER

Så mycket värderades den svenska jakten till i en undersökning 2005/2006. Jakten är förvisso en livsstil och ett kulturarv och viltet en del av den biologiska mångfalden, men det är alltid bra att kunna sätta ett ekonomiskt värde på jakten.

FOTO: MADELEINE LEWANDER

I Sverige är allmänhetens acceptans för jakt mycket hög. Sedan 1980 har fyra studier gjorts som mätt just detta.

FOTO. MADELEINE LEWANDER

STOR ACCEPTANS FÖR JAKT

Svenskarnas inställning till jakt är positiv, och man accepterar jakt! När man läser dagstidningarnas rubriker kan man lätt tro något annat. Vetenskapliga studier av svenskarnas inställning till jakt har gjorts 1980 (72 procent positiva), 2001 (81 procent positiva), 2008 (82 procent positiva) och år 2009 (79 procent positiva).

Viltkött anses vara en stor del av förklaringen till varför jakten är så högt accepterad i Sverige. Många känner en jägare och viltköttet kommer fler än jägarens familj tillgodo.

Att jaga för spänning och avkoppling har inte lika stort stöd bland allmänheten. Detta är intressant eftersom jägaren själv värderar rekreationen högre än köttvärdet från jakten.

HUMAN DIMENSIONS

Ett forskningsområde som blivit vanligare under senare år är det som brukar kallas Human dimensions. Det är tvärvetenskaplig forskning som bland annat består av biologi, ekologi, sociologi och psykologi. En hel del intressant har skrivits på jaktens område. Här är några exempel:

- **Attityder till varg och vargförvaltning** (2013). G Ericsson, C Sandström, A Kagervall, M Johansson. Rapport 2013:1, Institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU Umeå.

- **Rågångar. En studie om genus och jakt** (2013). M Johansson, masteruppsats sociologiska institutionen, Umeå universitet.

- **Human dimensions of wildlife management** (2012). D Decker,

S Riley, W Siemer (ed), The Johns Hopkins University Press, Baltimore.

- **Vilt, människa, samhälle** (2010). K Danell, R Bergström (ed), Liber AB, Stockholm.

- **Hunter demography, trends and correlation of hunting participation in Sweden** (2010). E Lindberg, examensarbete i biologi D-nivå, Institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU Umeå.

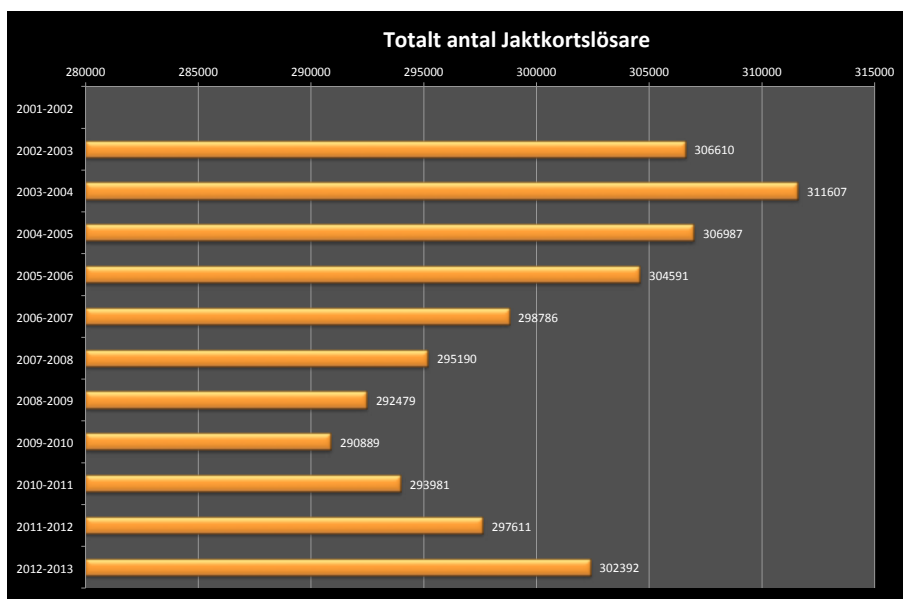
FLER ELLER FÄRRE JÄGARE?

Antalet jägare har ökat de tre senaste åren (från 2011), vilket är ett trendbrott efter nästan tjugo år av minskat antal jaktkortslösare.

De faktorer som påtagligt påverkar "jägarpopulationen" är befolkningstäthet, tillgång till skogsmark, tätheter av villebråd (älg, rådjur och vildsvin).

Antalet kvinnliga jägare ökar stadigt (läs mer på nästa uppslag). Åldersstrukturen bland jägarna förändras också. Det blir allt fler unga jägare.

Cirka 30 000 betalar statligt jaktkort från utlandet, det vill säga är utländska jaktturister.

302 392

Så många människor löste statligt jaktkort enligt Naturvårdsverkets avläsning den 2 maj 2013. Antalet jaktkortslösare varierar från år till år. De tre senaste åren har dock antalet ökat, vilket är ett trendbrott.

DIAGRAM: NATURVÅRDSVERKET

Jakt är inget bara för äldre "gubbar". En trend bland jaktkortslösarna är att antalet unga och kvinnliga jägare ökar.

FOTO: JAN HENRICSON

- **Jaktkortslösares och markägares attityder till älgstammens storlek** (2009). F Widemo (Uppsala universitet), G Ericsson (SLU), R Bergström (Skogforsk). Pågående undersökning. Även attitydundersökningar bland jaktkortslösare om vildsvin och viltvård.

- **Female Hunting Participation in North America and Europe** (2008). T A Heberlein, B Serup och G Ericsson, Human Dimensions of Wildlife 13:6.

- **Jakten i Sverige. Ekonomiska värden och attityder jaktåret 2005/2006** (2008). L Mattsson, M Boman, G Ericsson. Adaptiv förvaltning av vilt och fisk, Rapport 1.

- **Användandet av avskjutningsstatistik i förvaltning. Påverkar tidigare jakt CPUE?** (2008). M Lindberget, D-uppsats, Institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU Umeå.

- **Gender and Forestry** (2006). G Lidestav, E Holmgren (ed), IUFRO Workshop, Umeå.

- **Delrapport om jakt och fiske – omfattning, betydelse och förvaltning** (2005). G Ericsson, T Eriksson, T Laitila, C Sandström, T Willebrand, G Öhlund, FjällMistra-rapport nr 14, Umeå.

- **Woman the hunter** (1997). Mary Zeiss Stange, Beacon Press, Boston.

FOTO: HANNA HARNESK

KVINNOR I JAKTEN

Jakten har i ett historiskt perspektiv varit klart mansdominerad. I allmänna uppdraget finns dock sedan ett antal år ett generellt mål om att "andelen kvinnor ökar såväl i jägarkåren som i ledande position på alla nivåer inom förbundet."

AV ANJA KJELLSSON

Att fler kvinnor jagar, eller åtminstone vet vad jakt innebär, kommer att bli allt viktigare för jägarkåren och för utvecklingen av jakten i samhället. Det är också viktigt att visa upp mångfalden av jägare.

Svenska Jägareförbundet arbetar bland annat med JAQT (kvinnligenätverk) i sitt genusarbete inom jakten. JAQT:s syfte är att förmedla vad jakt innebär och nätverken fungerar också som rekryteringsbas av förtroendevalda till Jägareförbundets styrelser på olika nivåer. JAQT-nätverk finns i nästan alla län.

Antalet kvinnliga jaktkortslösare ökar och under 2013 (2 maj) var 17 723 personer eller sex procent av jaktkortslösarna kvinnor. Inom Jägareförbundet varierar andelen kvinnliga medlemmar i länsjäktvårdsföreningarna från 4,4 till 10,8 procent. Totalt utgörs medlemsstocken i förbundet av åtta procent kvinnor.

Personalorganisationen inom Svenska Jägareförbundet har också varit klart mansdominerad och förbundet har länge arbetat aktivt för att skapa en jämnare könsfördelning.

Genomsnittligt antal anställda för 2012 uppgick till 109 personer, 36 kvinnor och 73 män. Fem av jäktvårdskonsulenterna på resurskontoren ute i landet var kvinnor.

Kvinnliga jägare och genusperspektiv i jakten ger stor, och positiv, genomslagskraft i både riks- och länsmedia. Journalister, studenter och forskare får faktaunderlag och medieservice.

För att både ta del av och bidra till forskningen och utvecklingen av genusperspektiv i jakten initierar Jägareförbundet kontakter med olika universitet, myndigheter och organisationer.

FOTO: ANJA KJELLSSON

- 6 procent av jaktkortslösarna är kvinnor.

- I Jägareförbundets förbundsstyrelse är andelen kvinnliga ledamöter 20 procent.

- I styrelserna för landets 22 länsjäktvårdsföreningar är andelen kvinnliga ledamöter 11,4 procent. 2001 var andelen 6,1 procent.

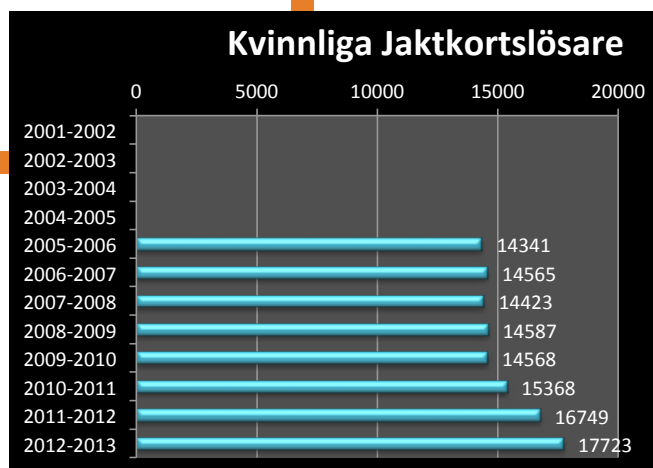
- I jäktvårdskretsarnas styrelser är andelen kvinnliga ledamöter 7,7 procent.

- Cirka 2 000 kvinnor tar jägarexamen varje år. Det är 20 procent av provtagarna. Den trenden har varit stabil under de senaste fem åren.

KVINNLIGA JAKTKORTSLÖSARE

Antalet kvinnliga jaktkortslösare ökar. I Naturvårdsverkets avläsning den 2 maj 2013 var 17 723 personer eller sex procent av jaktkortslösarna kvinnor. Andelen kvinnliga medlemmar i Jägareförbundet är åtta procent."

DIAGRAM: NATURVÅRDSVERKET

ALLMÄNNA UPPDRAGET

Sveriges jaktbara viltstammar har aldrig haft en så stor individ- och artrikedom som idag. Vi kan med stolthet säga, att vi tillsammans har lyckats mer än väl med vårt 75-åriga samhällsuppdrag!

När jaktvårdsavgiften och jaktlagen kom till 1938 var läget annorlunda. Samordningen mellan jägare och jaktmarker var mycket dålig. Många arter var hotade eller mycket decimerade, och där utmaningen låg i att skydda, bevara och återskapa goda viltstammar.

Varför har vi då lyckats?

Jag vill påstå att det är på grund av ett antal drivande framsynta personer, politisk långsiktighet och inte minst Svenska Jägareförbundets engagerade medlemmar och kompetenta personal.

Allmänna uppdraget är unikt. Uppdraget ger samhället hela den ideella jägarrörelsens engagemang, kraft och professionella arbete för jakt, viltvård och forskning.

Vi betalar oss själva via det statliga jaktkortet, för att få utföra en lång rad tjänster för samhällets, jaktens och viltets bästa. Det är en mycket effektiv och attraktiv konstruktion som fungerar väl när jägarna känner delaktighet, ansvar och har samhällets stöd.

När vi har utländska jägarrepresentanter på besök hos Jägareförbundet påminns vi ofta om hur unik Sveriges ideella jakt- och viltvårdsrörelse är. I grunden beror det på att jakträtten är tätt sammankopplad med äganderätten. Det du äger eller arrenderar långsiktigt vårdar du, när du vet att du ska jaga på samma marker även nästa år. Då lönar det sig att investera i viltvård och att inte skjuta mer än vad marken klarar av att producera. Du skördar av räntan, men vårdar och är rädd om kapitalet.

Vilka utmaningar ser vi då i framtiden?

Inom Svenska Jägareförbundet har vi precis gjort ett stort analysarbete för framtiden. Där vi har sett ett antal viktiga faktorer som påverkar oss på olika sätt. Här ges några exempel.

- Vi går från att bevara viltarter nationellt till att förvalta viltstammarna lokalt.
- Kraven på att hantera överstatliga direktiv, internationalisering, juridiska utspel och konventioner ökar.
- Viltförvaltningen går från att omfatta främst naturvetenskap till att hantera vilt, människa och samhälle i samspel.
- Andelen kvinnor och ungdomar i jakten ökar glädjande, och skapar nya förväntningar på oss.
- Tydliga krav på att kunna följa råvaror till ursprunget ökar intresset för viltkött markant.

I FRAMTIDEN

- Urbaniseringen i samhället fortsätter i oförminskad kraft, vilket gör att allt färre har den naturliga närheten, kunskapen och förståelsen för jakt och fauna.
- Den snabba teknikutvecklingen ger nya möjligheter och ökad transparens men ställer också nya krav på oss själva.

Vad innebär då ovanstående faktorer för jakt och viltförvaltning i framtiden?

Att gå från nationellt bevarande till lokal adaptiv förvaltning ställer högre krav på lokal kompetens, samverkan och ideellt engagemang för att möjliggöra en lokal anpassningsbar förvaltning.

Överstaliga direktiv, internationalisering och konventioner kräver ny sakkunskap, internationell närvaro, arbete och gedigen juridisk kompetens.

Att hantera vilt, människa och samhälle i samspel ställer krav på både nationell och regional tvärvetenskaplig kompetens och synsätt.

Urbaniseringen ökar informations- och utbildningsbehovet för att säkra kunskapen hos jägare och beslutsfattare men ger också ett ökat behov av att skapa förståelse och acceptans hos allmänheten.

Teknikutvecklingen och det ökade behovet att ständigt vara uppkopplad och närvarande digitalt ställer mycket höga krav på eftertänksamhet, fortlöpande etiska överväganden och civilkurage för att långsiktigt säkerställa acceptansen för jakten.

Hur ska man då summera ovanstående utmaningar för allmänna uppdraget i framtiden?

Jag kan bara se att de framtida utmaningarna pekar på ett ökat behov av Jägareförbundets kompetens, av vår faktabaserade kunskap, av vår lokala och regionala närvaro och vårt ideella engagemang. Fortsatt, och ibland ökad, samordning av jägare och jaktmarker. En fortsatt satsning på att öka förädlingen av en unik råvara i matsammanhang.

Vi ska helt enkelt fortsätta vara effektiva och attraktiva för svensk viltförvaltning och samhället.

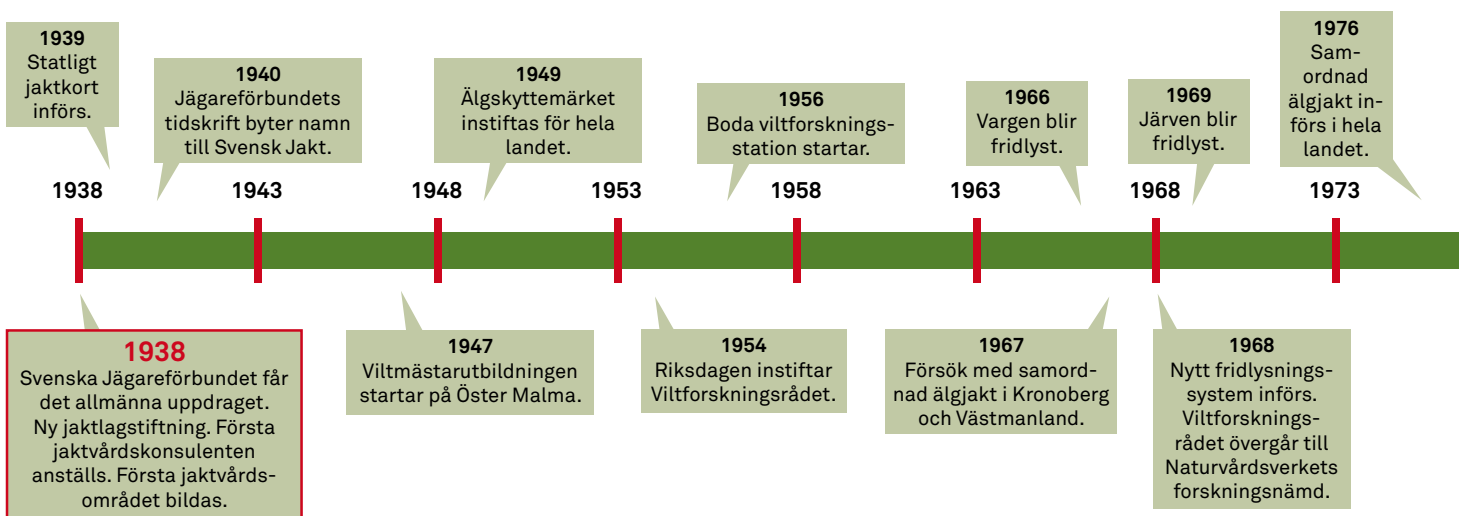
Jag är djupt imponerad över vad Svenska Jägareförbundet har åstadkommit under 75 år med det allmänna uppdraget och vi är väl rustade att fortsätta vårt uppdrag långt in i framtiden!

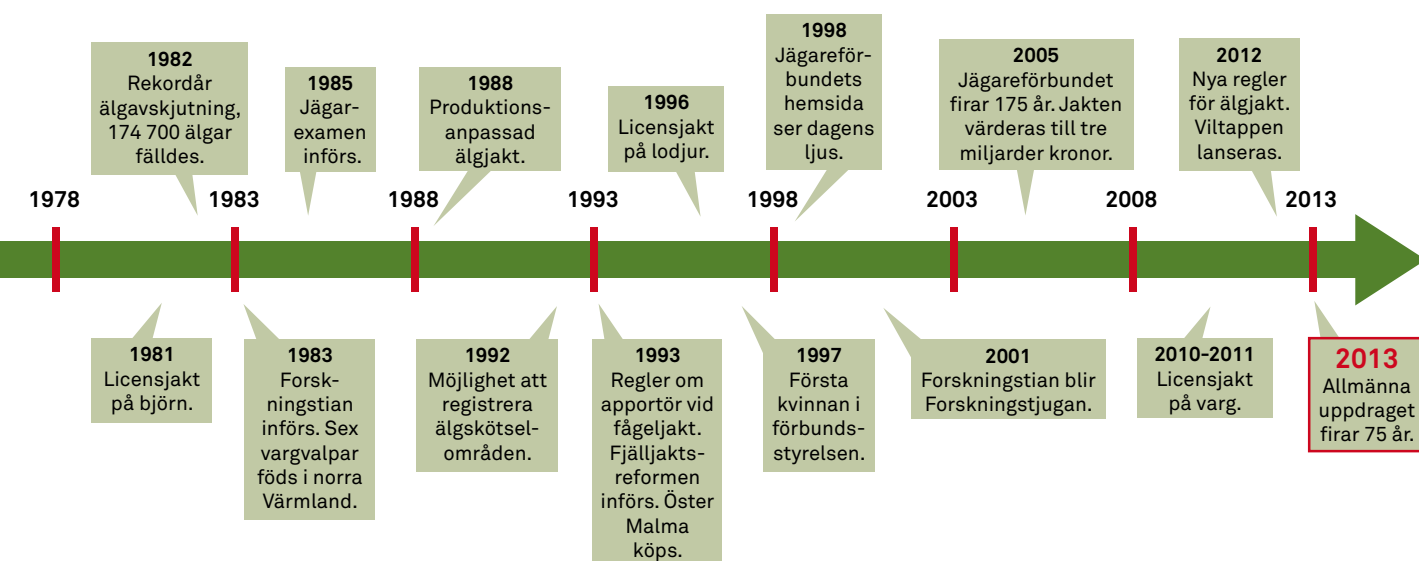

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Bo Sköld', written in a cursive style.

BO SKÖLD

Generalsekreterare i Svenska Jägareförbundet

SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET · ÖSTER MALMA · 611 91 NYKÖPING